

INHOUDSOPGAVE

Volume XXXX, winter 2019, No. 94

- 2 Van de redactie
- 3 De Britse kindermigranten — Deel I
Paul Ferdinandusse
- 13 The Haunted Man of Het Belang van Herinneringen
Dick Kooiman
- 23 DICKENS'S VIEWS ON UNORTHODOX MEDICINE (Part 2)
— A voyage between John Elliotson and Thomas Wakley
Ernst van der Wall
- 60 Society of the 'Spectracle': A Study of Dickens' Ghosts —Part 2:
The Crisis of Faith
Roselinde Bouman
- 67 De missie van kleine Nell en de rust van het graf
Edina van Daalen
- 70 Blottonites and Wellerisms
J.C. van Kessel
- 73 Household Words
Pieter de Groot
Verslag van de 260ste vergadering van de Haarlem Branch van The
Dickens Fellowship 8 juni 2019
Verslag van de 261ste vergadering van de Haarlem Branch van de
Dickens Fellowship 14 september 2019
- 81 Over de auteurs

Zelfingenomenheid wordt gewoonlijk niet tot een der deugden gerekend, reden waarom weinigen zich daarop laten voorstaan. Trots, daarentegen, hoewel toch nauwelijks te onderscheiden van eigendunk, kan rekenen op brede volkssteun.

De redactie presenteert dit kerstnummer met trots. De trots stoelt op de kwaliteit van het gebodene. Dat is dan weer niet de verdienste van de redactie, maar van de auteurs, die de tijd hebben genomen zich grondig te verdiepen in hun onderwerp en daarvan verslag te doen.

Het blijft wonderlijk hoe een schrijver, die al bijna honderdvijftig jaar geleden ons heeft verlaten, nog steeds weet te boeien en te prikkelen. Het geheim schuilt in de blijvende directheid van Dickens. Er is geen mediator, uitlegger of profeet voor nodig om met hem in contact te komen. Close reading is daarbij uit den boze. Wie zich daar aan overgeeft mist veel van wat Dickens te bieden heeft.

Neemt men Dickens – in en buiten zijn romans – als vertrekpunt dan opent zich een wijde horizon.

De redactie is trots, de lezer oordele of dat een gepaste is.

Paul Ferdinandusse

Tussen 1618 en 1967, dus over een periode van 350 jaar, stuurde Engeland circa 150.000 kinderen, soms vanaf 3 jaar oud, naar de koloniën, vooral naar Canada en Australië. Slechts weinig kinderen waren weeskinderen. De meesten hadden nog een of twee ouders, maar de kinderen moesten meestal emigreren zonder toestemming of medeweten van hun ouders.

Deze kindermigratie verliep in verschillende golven, die verschillende achtergronden hadden. Deze golven passeren nu de revue.

Golf 1: Straatkinderen en veroordeelde kinderen naar de Engelse koloniën in Noord-Amerika (aantal onbekend) (1618 – 1783).

De eerste Engelse kolonie aan de oostkust van Noord-Amerika was Virginia. Vanaf 1607 was daar permanente bewoning. De eerste periode was heel zwaar, er was een chronisch tekort aan arbeidskrachten. Daarom zond de Engelse regering in 1615 ongeveer 500 gevangenen erheen als dwangarbeider. Maar dat was niet genoeg en het bestuur van Londen liet daarom in 1618 circa 100 straatkinderen oppakken en naar Virginia brengen. De vraag rees of dat eigenlijk

wel mocht. Dit werd aan de rechter voorgelegd, en die keurde het goed. In 1619 kwamen er weer 100 kinderen. In 1622 vermoordden de Indianen 350 kolonisten, en toen werden er weer 200 straatkinderen gestuurd. Daarna werden er vaker kinderen ontvoerd, verscheept en voor geld aangeboden. Deze ontvoeringen werden door het Engelse parlement verboden in 1645, maar dit verbod werd niet gehandhaafd. Het ging door, honderden kinderen werden ontvoerd. In 1698 meldde een journalist dat hij 200 kinderen had gezien die opgesloten zaten op een schip in de Thames, dat bestemming Amerika had. Dit eindigde toen in 1757 een aantal Schotse kooplieden en magistraten veroordeeld werden omdat zij in enkele jaren circa 500 kinderen naar Amerika hadden verscheept via de haven van Aberdeen.

Na 1615 werden er meer gevangenen naar Amerika gestuurd. Politici in Amerika kregen steeds meer bezwaar tegen deze praktijk. Om die bezwaren te onderdrukken nam het Engelse Parlement in 1718 de Transportation Act aan. De Amerikaanse kolonisten waren niet in het Parlement vertegenwoordigd, dus dat ging gemakkelijk. Van dat moment gingen er nog 52.000 gevangenen naar de Amerikaanse koloniën om daar als dwangarbeider te werken. Hoeveel minderjarigen erbij waren weet ik niet, maar het zullen er wat geweest zijn want de meeste gedeporteerden waren tussen 15 en 30 jaar oud.

De wet bepaalde ook dat kooplieden en kapiteins een contract konden sluiten met jongeren tussen 15 en 20 jaar, die niet veroordeeld waren, dus vrijwillig, en hen meenemen naar Amerika waar ze 8 jaar arbeid moesten verrichten.

Toen de Amerikaanse koloniën zelfstandig waren geworden en de Engelsen eruit hadden gewerkt namen ze geen Engelse kinderen en veroordeelden meer op. Zo kwam deze golf tot een einde in 1783.

Toen Engeland zijn gevangenen niet meer kon exporteren naar Amerika, had het te weinig gevangenen voor het toenemend aantal veroordeelden. Men trof noodmaatregelen zoals het opsluiten van gevangenen in onttakelde oorlogsschepen, de "hulks", bekend uit het boek "Great Expectations" van Charles Dickens. Maar dat was slechts een tijdelijke oplossing. Daarop besloot Engeland om van Australië een strafkolonie te maken en misdadigers daarheen te sturen.

Golf 2: circa 24.000 veroordeelde kinderen getransporteerd naar Australië (1788 – 1868)

Tussen 1788 en 1868 werden 162.000 veroordeelden naar Australië verbannen, van wie ongeveer 24.000 onder 18 jaar.

In de 19de eeuw werden kinderen ouder dan 7 jaar in het Engelse strafrecht als

volwassenen behandeld. Kinderen die misdaden begingen, hoe onbeduidend ook in onze ogen, werden veroordeeld. Kinderen vanaf 9 jaar konden verbannen worden naar Australië. Ze werden verbannen voor het stelen van kleren, van eten, van ganzen, van een loden pijp, enz.. Over een kind is een boek geschreven, ze heette Susannah Noon, 12 jaar, en werd verbannen met een straf van 7 jaar dwangarbeid wegens het stelen van 4 paar kousen. De misdaad kwam dus vaak voort uit armoede. Armoede speelt ook een grote rol bij wat nu volgt, en daarom nu eerst enkele woorden over armoede in de 19de eeuw.

Armoede in de 19de eeuw

Bij de migratie die ik tot nu toe besprak speelde het belang van het kind geen rol. Maar in de 19de eeuw ging dat veranderen. Nu kwamen er ook initiatieven gebaseerd op humanitaire overwegingen. Er kwam een beweging om kinderen te redden uit de grote armoede en ellende, die toen bij velen bestond.

Twee belangrijke oorzaken voor de armoede:

- De enorme grote bevolkingsgroei door betere hygiënische en medische omstandigheden. In de 18de eeuw was de bevolking toegenomen van 5,2 miljoen tot 7,7 miljoen, dus + 50% in 100 jaar, en in de 19de eeuw groeide de bevolking van 7,7 miljoen tot 30,0 miljoen, dus met bijna 400%.
- De industriële revolutie, die wel nieuw werk opleverde, maar ook veel arbeid bespaarde. Het aantal arbeiders was zo groot dat de lonen daardoor permanent op het laagste niveau bleven. Van zijn loon kon een arbeider niet een gezin onderhouden. Er moesten dus meerdere gezinsleden werken wilde het gezin het hoofd boven water kunnen houden.

Zo kwamen veel arbeidersgezinnen terecht in de zogenaamde "armoedecyclus". Deze cyclus heeft vier fasen:

Fase 1: Als een man volwassen werd, een baan vond en trouwde, konden man en vrouw beide werken. Financieel geen probleem.

Fase 2: Er kwamen kinderen. De vrouw moest blijven werken, haar inkomen kon niet gemist worden. Zolang de kinderen klein waren, waren dat hele moeilijke jaren. Er moest hulp zijn, bijv. van familie of bureu. Als het oudste kind een jaar of zes werd, dan werd het iets makkelijker. Kinderen vanaf 6 jaar moesten zorgen voor broertjes en zusjes en het huishouden doen.

In deze fase, met kleine kinderen die verzorgd moesten worden en nog geen geld konden verdienen, ging het vaak mis. In geval van ziekte, invaliditeit, werkloosheid, enz. was er te weinig geld, en dat leidde vaak tot ruzie, depressiviteit, alcoholisme,

huiselijk geweld, en soms tot huurachterstand en uithuiszetting.

Dan waren er twee oplossingen. De ene was om bijstand te vragen aan de overheid. Die bijstand bestond er sinds 1834 alleen uit dat men in het Werkhuis werd opgenomen. Het principe was dat armen geen geld kregen van de overheid, alleen hulp in natura. Dat principe kon later niet gehandhaafd worden, want er kwamen veel te veel armen.

In het werkhuis was men intern. Er was een heel streng regime. De gezinsleden werden gescheiden, man apart, vrouw apart, kinderen behalve de hele kleine, ook apart. Hun kleren moesten ze inleveren en ze kregen werkhuis kleren. Men moest de hele dag werken. Het eten was te weinig om van te leven en te veel om van dood te gaan. En een cruciaal punt voor dit verhaal: de ouders verloren het gezag over hun kind. Het Werkhuis bracht een kind vaak elders extern – en goedkoper – onder, bij particulieren. Kinderen werden soms al vanaf 6 jaar uitbesteed aan werkgevers, zodat het werkhuis niet meer voor hen hoefde te betalen. Dat heeft Dickens beschreven in *Oliver Twist*.

In 1839, 5 jaar na de instelling van de Werkhuizen, zaten daar 98.000 mensen in, van wie 43.000 kinderen. Vooral na 1860 kwamen er veel particuliere charitatieve instellingen, al dan niet religieuze, die ondersteuning gaven aan de armen, bijvoorbeeld in de vorm van eten en kleren, en ook hadden veel van die instellingen een eigen kindertehuis.

Vaak bracht een gezin een of meer kinderen naar het Werkhuis, of naar het tehuis van een charitatieve instelling, zodat ze die monden niet meer hoefden te voeden en de ouders beide weer konden werken. Maar dan waren ze het gezag over het kind kwijt, en kon het gebeuren dat ze het kind niet meer terugzagen, omdat het verhuis was, hetzij naar elders in het land, hetzij overzee naar een kolonie.

Er waren heel veel kinderen, zoals altijd in een periode van sterke bevolkingsgroei. Het aandeel van kinderen jonger dan 14 jaar lag vrijwel de gehele

eeuw tussen de 30 en 40%. Van de kinderen die onder het bestuur van het Werkhuis vielen, had 50% geen ouders of naaste familie.

Sommige mensen wilden de ellende en vernedering van het Werkhuis vermijden en kozen voor de tweede oplossing, namelijk dakloos op straat leven.

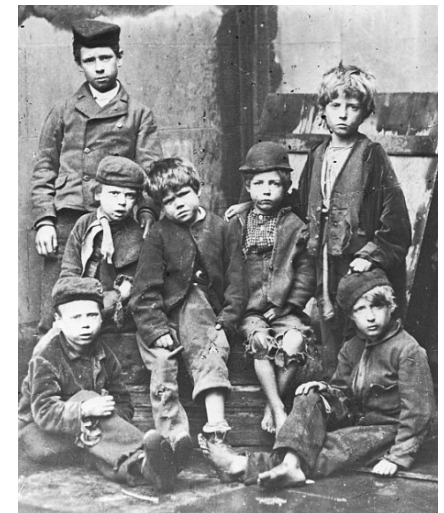
Fase 3. Als de kinderen nog wat ouder werden en geld konden gaan verdienen, kwam men in een betere fase. Het gezin was dan financieel weer op de been, maar kinderarbeid was heel zwaar: 12 uur werken per dag, later 10 uur, 6 dagen in de week, in heel slechte omstandigheden. Veel werk was slecht voor de gezondheid en er waren dan ook veel beroepsziekten. Voorbeelden: mensen die lucifers maakten, kregen door de fosfor necrose van hun kaak. Meisjes die kleren naaiden moesten zelf punten aan hun naalden slijpen en het slijpsel ademden ze in waardoor ze longproblemen kregen. Mensen die in de katoenfabrieken werkten moesten de hele dag staan, ook zwangere vrouwen, ze ademden katoenvezels in, ze kregen longproblemen en rachitis. Mijnwerkers kregen slechte longen. Enz. enz. Veel mensen die werkten in zulke omstandigheden werden niet oud, velen haalden de 25 jaar niet.

Geen wonder dat er zoveel kinderen op straat leefden. Ze liepen weg, hetzij van thuis van een situatie van geweld, honger, alcoholisme, misbruik, enz. hetzij van het Werkhuis of hun werkgever en van de vernedering, de uitbuiting en het misbruik daar. Maar niet alleen armoede was de oorzaak. Ook ongewenste kinderen, zoals stiefkinderen, kinderen uit overspel en kinderen van ongetrouwde vrouwen, kwamen heel vaak terecht in een tehuis of op straat. In 1848 werd het aantal straatkinderen in Londen geschat op 30.000.

Jongens leefden op straat in groepen, voor hun veiligheid. Ze leefden van betaalde klusjes, ze bedelden, ze stalen eten op de markt, en gleden gemakkelijk de criminaliteit in. Meisjes belandden gemakkelijk in de prostitutie.

Fase 4: Als de kinderen de deur uit waren en de ouders oud of ziek werden, konden ze niet genoeg meer verdienen. Dan eindigt het echtpaar vaak in het Werkhuis.

Deze uitleg wil verklaren waarom er

zoveel straatkinderen waren en zoveel kinderen die niet meer onder het gezag van hun ouders vielen. Want, zoals al vermeld, als ouders hun kind niet financieel konden onderhouden dan verloren ze het gezag over het kind.

Golf 3: circa 7000 kinderen naar Zuid-Afrika, Canada, Nieuw Zeeland en Australië (1830 – 1854).

Nu komen we in de tijd van Dickens, en nu komen de eerste initiatieven om kinderen te laten emigreren uit humanitaire overwegingen.

Children's Friend Society.

In 1830 richtte een gepensioneerde kapitein, Edward Brenton, de Children's Friend Society op. Hij zag veel jonge mensen in Londen zwerven, zonder toekomstperspectief, op de grens van de criminaliteit, en hij beseftte dat dit alleen door extreme armoede kwam. Emigratie zag hij als de oplossing. Hij richtte een landbouwschool op voor 20 jongens van 10 tot 15 jaar, en later ook een tehuis voor meisjes. Na hun opleiding regelde hij hun emigratie, in totaal voor 700 kinderen, naar Zuid Afrika, Canada en Australië. Bij vertrek kregen ze een stel kleren mee, een bijbel en een gebedenboek. Maar er was geen toezicht op de plaatsen waar de kinderen terecht kwamen en na een paar jaar kwamen er beschuldigingen van uitbuiting en te zwaar werk, wrede bestraffing, enz.. In 1839 kwam een van die jongens terug uit Zuid-Afrika, hij was gevlucht omdat zijn werkgever hem verkocht had. Toen dat bekend werd, stierf Brenton enkele uren later onverwachts, maar de lijkschouwer vond geen bijzondere reden. Al snel volgde toen het einde van de Children's Friend Society.

Urania Cottage (1847 – 1858).

In 1847 begon Charles Dickens tezamen met weldoenster Angela Burdett-Coutts een project om jonge vrouwen, die prostituee waren of dreigden dat te zullen worden, naar Australië te laten emigreren. Ze openden "Urania Cottage", door Dickens beschreven als een "home for homeless women". Dit tehuis was open van 1847 tot 1862. Vrouwen, vaak meisjes onder de 20 jaar, die de prostitutie wilden opgeven konden zich aanmelden. Na een selectie konden ze dan een jaar daar wonen, in welke tijd ze werden opgeleid tot een all-round huisvrouw. Ze leerden lezen en schrijven, koken, kleren maken en verstellen, tuinieren, het huis-houden organiseren, en ze kregen ook religieus onderricht. Na dat jaar gingen ze naar Australië, waar hun verleden onbekend was en een groot vrouwentekort was, zodat de kans op een echtgenoot zeer groot was. De resultaten van de eerste 54 meisjes: 30

Urania Cottage

gingen naar Australië, 24 vertrokken voortijdig, vrijwillig of gedwongen. Er waren huisregels waardoor wel begrijpelijk is waarom veel meisjes het daar niet uithielden. Ze mochten niet alleen naar buiten, alleen in groepjes en in het begin alleen met iemand van de staf erbij. Ze mochten niet zonder toezicht bezoek ontvangen, of brieven ontvangen. Het was dus ook een soort gevangenis. Dit alles omdat men

bang was voor een terugval in het oude leven. En vreemd was ook dat ze niet over hun verleden mochten spreken, ook niet met elkaar. Hun project was natuurlijk een druppel op een hele grote gloeiende plaat. Het was ook niet uniek. Er waren, met name ook later in de 19de eeuw, allerlei organisaties om meisjes te behoeden voor of te redden uit de prostitutie. In 1856 waren er 60, en in 1900 meer dan 300 tehuizen. In de eerste plaats is dan te denken aan de R.K. *Magdalene houses*.

In die tehuizen werden de gevallen vrouwen beschouwd als zondaressen die niet genoeg boete konden doen. Deze tehuizen waren vaak niet anders dan een soort straf-werkhuizen met een regime dat soms strenger was dan in een gevangenis.

Urania cottage stak daar goed bij af, want daar was de sfeer wat meer positief en opgewekt. Dickens zorgde ervoor dat de meisjes kleurige kleren mochten dragen en dat er een piano in huis kwam voor het zingen van wereldse liedjes. Hierover moest hij flink discussiëren met Angela, die heel streng gelovig was en meende dat kleurige kleren de eerste stap naar de zonde vormden, en dat er geen piano moest zijn maar een harmonium, alleen om psalmen en gezangen te begeleiden.

In 1858 eindigde de samenwerking met Angela mede door Dickens' scheiding in dat jaar.

Opmerkelijk is dat een jaar na de oprichting van Urania Cottage, in 1848, eenzelfde soort opvanghuis werd opgericht in Nederland, het eerste op het vasteland van Europa. Het was Asyl Steenbeek in Zetten, een initiatief van dominee Ottho Heldring, een man van het Ethisch Reveil. De vrouwen werden daar ook opgeleid tot huisvrouw, maar dan in twee jaar, en ze gingen daarna niet overzee maar bleven gewoon in Nederland.

Lompenscholen en Werkhuizen

Eind van de jaren '40 was het probleem heel nijpend. Door de grote hongersnood in Ierland en later ook in Schotland waren er veel straatarme Ieren en Schotten. De Werkhuizen zaten overvol, en zij oefenden druk uit op de regering om kinderen naar de koloniën te sturen. Hun argument was: als we hen nu niet sturen, om daar te gaan werken, moeten we hen later sturen als verbannen misdadiger, want deze kinderen hebben geen enkel perspectief in de Engelse maatschappij.

Toen kwam ook nog het jaar revolutiejaar 1848, met opstanden in veel Europese landen. Er waren revoluties, regeringen vielen. De Engelsen waren bezorgd dat dit ook in hun land zou kunnen gebeuren, en dat het proletariaat in opstand zou komen. De Engelse steden zaten nu immers overvol met werklozen en armen die niets te verliezen hadden.

In 1849 gaf het Parlement 1500 pond om 150 kinderen van lompenscholen te laten emigreren naar Australië.

In 1850 kwam er een wet die het de bestuurders van de Werkhuizen toestond om de emigratie van kinderen te betalen, onder voorwaarde van toestemming van hun bestuur en van de ouders als die er waren, en anders van het kind (voor twee rechters). Met deze regels werd vaak de hand gelicht.

De Werkhuizen wilden van die kinderen af, want ze mochten nu pas uit werken worden gestuurd vanaf hun 14de jaar. Sommige meisjes kwamen na korte tijd zwanger terug en moesten weer opgevangen worden. De jongens werkten zo min mogelijk, maar net genoeg om geen sancties te krijgen, en sommigen kwamen in de criminaliteit terecht. De Werkhuizen hadden berekend dat emigratie voor hen voordeliger was. Het

VOLUME XXXX

kostte 12 pond per jaar om een kind in het tehuis te hebben. Maar het kostte eenmalig 15 pond om een kind naar een kolonie te sturen.

Er emigreerden circa 7000 kinderen en de grootste groep bestond uit 4000 Ierse meisjes uit Werkhuizen die naar Australië gingen. De meisjes werden niet verplicht, ze moesten zich aanmelden. Maar alles was beter dan in die tijd in Ierland in een Werkhuis zitten. In 1850 zaten in de Werkhuizen in Ierland in totaal 115.000 kinderen van 15 jaar en jonger.

Na 1854 liep het aantal kindermigranten sterk terug tot enkele honderden per jaar. Dat zou te maken kunnen hebben met de Krimoorlog die Engeland in dat jaar begon. Duizenden jonge mannen werden geronseld, gingen naar Rusland en 22.000 van hen kwamen niet terug.

De trein-kinderen in de VS (1854 – 1929)

Nu verlaten we Engeland even en kijken naar de Verenigde Staten, want dat was een voorbeeld voor wat er even later in Engeland gebeurde.

In de periode tussen 1840 en 1860 arriveerden er 4,5 miljoen immigranten in de Verenigde Staten; de totale bevolking was toen 23 miljoen. Dat was een uitzonderlijk groot aantal, een gevolg van de reeds genoemde factoren: de hongersnood in Ierland, de dakloos geworden Schotten en de revoluties van 1848 elders in Europa. De havensteden aan de Oostkust van de VS zaten daardoor propvol met immigranten, in het bijzonder New York waar in 1855 de immigranten 70% van de bevolking vormden. De stad barstte uit zijn voegen, de huisvestingssituatie was erbarmelijk. Heel veel kinderen kwamen in tehuizen terecht. Die zaten al snel overvol.

Een dominee, Charles Loring Brace, trok zich hun lot aan. Hij stichtte de "Children's Aid Society" in 1853. In 1854 bedacht hij iets nieuws. Hij zond groepen kinderen met de trein het land in, naar het Westen dat nog heel dunbevolkt was. Daar werden ze ondergebracht bij pleegouders. Dat ging zo: in diverse plaatsen waren steuncomité's, die advertenties zetten om mensen op te roepen naar een zaal te komen waar de kinderen op de aangegeven dag verschenen.

Sommige kinderen waren tevoren al besteld, want mensen konden hun wensen schriftelijk opgeven: geslacht, leeftijd, kleur haar. De niet van tevoren bestelde kinderen moesten om de beurt wat zeggen, of een lied zingen of zo. Dan konden de mensen, na een korte screening door het comité, een kind uitzoeken en meenemen. De kinderen die niet werden gekozen gingen weer mee met de trein naar een volgende plaats. Een van die kinderen schreef later hoe het voelde om niet gekozen

te worden. Dit alles ging zonder contract. Het voordeel daarvan was dat de ouders, en ook het kind, gemakkelijk van elkaar af konden.

Op deze manier werden tussen 1854 en 1929 150.000 tot 200.000 kinderen bij gezinnen geplaatst. Deze aanpak noemt men de “Orphan Trains”, maar bedenk hierbij dat het woord “orphans” in die tijd niet betekende “weeskinderen”, maar gebruikt werd voor kinderen die niet meer door hun ouders verzorgd werden, vaak omdat de ouders het geld er niet voor hadden. De meeste “orphans” hadden ouders en familie in New York of elders, en oudere kinderen waren vaak boos omdat ze die nu niet meer konden zien.

(Wordt vervolgd)

The Orphan Train

THE HAUNTED MAN OF HET BELANG VAN HERINNERINGEN

Dick Kooiman

Inleiding

Ik wil beginnen met een verhaal over een oude oom. In zijn laatste levensjaren was hij eenzaam, somber en soms ook bitter gestemd. Ik bezocht hem en probeerde hem wat op te vrolijken door herinneringen op te roepen aan de mooie momenten die zijn leven ook gekend had, zijn vrouw, zijn zoon die het zo goed deed, de mooie reizen die hij gemaakt had. Herinneringen zijn immers een geliefd toevluchtsoord. Maar hij zag in die herinneringen helemaal geen troost, veeleer een schrijnend contrast. En dan citeerde hij de dichter Potgieter. Die was een Zwollenaar, evenals mijn oom en onze hele familie. Potgieter was ook de man die Dickens introduceerde in de Nederlandse literatuur en al in 1837 in de *Gids* vertalingen publiceerde uit de *Pickwick Papers*. Potgieter schreef ooit: ‘*Heugenis van betere dagen scherpt de angel van het leed....*’

Is dat zo? Daar wil ik het hierover hebben. Herinneringen, wat is hun rol, wat betekenen ze voor ons. Zijn het kwelgeesten die pijnlijk terugverwijzen naar oude teleurstellingen en vroeger verdriet? Of zijn het juiste vrolijke momenten die ons even uittillen boven de problemen van het moment? Beide opvattingen komen voor. Herkennen we misschien ook zelf?

Verlies aan herinneringen kan zowel positief als negatief geïdentificeerd worden. Het was dacht ik Einstein die ooit zei: de basis van een gelukkig leven is een goede eetlust en een slecht geheugen. De Italiaan Dante daarentegen stelde: geen groter leed dan de herinnering, daar wil je van verlost worden. Zelf werk ik al jaren als vrijwilliger in een tehuis voor demente bejaarden. Als de bewoners klagen dat ze zo veel vergeten, zeg ik vaak: wees toch blij dat U niet alles onthoudt, stelt U zich voor dat u al uw herinneringen zou moeten meedragen, dat is toch een te zware tors!

Dickens hechtte groot belang aan het terugkijken naar vroeger. Die drastische ommekeer van Scrooge in de *Christmas Carol* zou ondenkbaar geweest zijn zonder zijn confrontatie met beelden uit zijn verleden. Die herinneringen aan vroeger, zijn jeugd en leertijd, raakten Scrooge heel diep. Dickens zelf was ook geneigd herinneringen te koesteren, vooral rond kerst en oud en nieuw. Daar had hij

doorgaans wel de plezierige herinneringen op het oog. In zijn kerstverhaal *A Christmas Dinner* uit 1835 (in *Sketches by Boz*) schreef hij:

'Reflect upon your present blessings – of which every man has many – not on your past misfortunes, of which all men have some. Fill your glass again with a merry face and contented heart ... your Christmas shall be merry...'

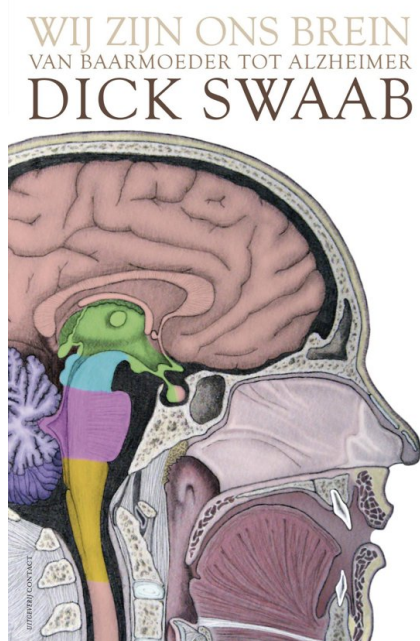
Een specialist op het gebied van geheugenstudies is Douwe Draaisma, hoogleraar psychologie in Groningen. Zijn mooiste boek vind ik de bundel met de titel *Waarom het leven sneller gaat als je ouder wordt*. Prachtige titel; het stelt veel vragen en geeft tal van antwoorden, maar laat de keus aan de lezer over. In een recenter boek beschrijft hij een gesprek met een groep psychiaters. Die stelde hij de vraag: als er een vergeettechniek bestond, zonder gevaar toe te passen, zou U daar dan gebruik van maken? Met ander woorden: zou je verlost willen worden van je nare herinneringen (ongeval, ziekte, scheiding)? Wat zouden jullie zeggen?

Vrij algemeen was het antwoord: nee, dat zou ik niet doen. Hun argument was dat ook pijnlijke herinneringen hebben bijgedragen aan de persoon die zij geworden zijn en hun identiteit mede hebben bepaald. Een ander argument dat de psychiaters noemden was: nare herinneringen hebben een signaalfunctie, ze kunnen helpen om te voorkomen dat iets dergelijke je een tweede keer overkomt.

Vragen over het wissen van herinneringen net als het terugroepen daarvan hebben een lange geschiedenis. Ik begin met de wetenschap, zij het in vogelvlucht, ik ben tenslotte geen specialist op dat gebied. Vervolgens zal ik een paar voorbeelden aanhalen uit de wereld van film en literatuur om te eindigen met ons hoofdonderwerp de *Haunted Man* en zijn herinneringen.

Wetenschap

Onze eerste vrouwelijke arts Aletta Jacobs promoveerde in 1879 op de lokalisatie van hersenfuncties. Zij sprak van knooppunten in netwerken met een

VOLUME XXXX

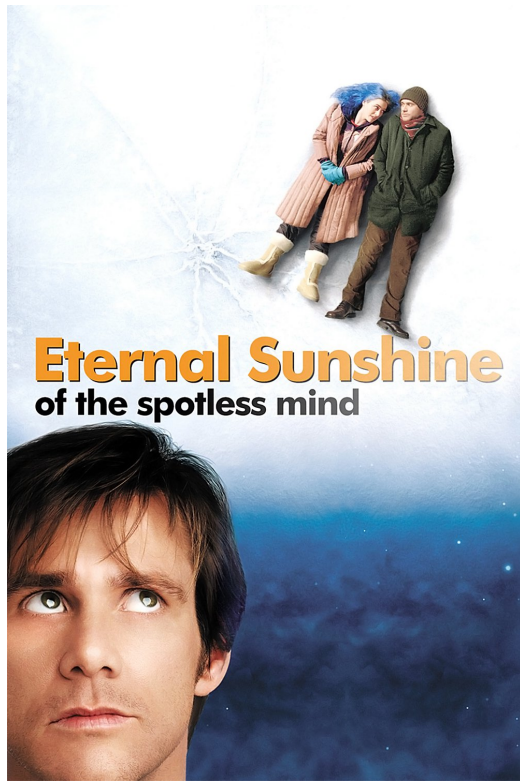
bepaalde functie. Dus hersenen zijn geen ongedifferentieerde massa. Ook het geheugen heeft een bepaalde plek in de hersenen. Dick Swaab, auteur van *Wij zijn ons Brein* (2010) definieert het geheugen als het vermogen om informatie op te slaan en weer op te roepen. Taal ontleend aan de omgang met computers. Hij lokaliseert dat geheugen in de temporaalkwab, nader: de in de temporaalkwab gelegen hippocampus (p.261). Swaab begint verschillende hoofdstukken met een soort geografische kaart van de herseninhoud. Hij wijst aan waar de verschillende functies en dysfuncties schuilen die hij bespreekt, zoals depressie, Parkinson, schizofrenie (p. 365). Dat in micro lokaliseren van hersenfuncties biedt artsen tal van mogelijkheden om bepaalde lichaamsfuncties te stimuleren of te corrigeren. Door elektrische stimulatie van delen van de temporaalkwab krijgen patiënten zeer levendige, gedetailleerde herinneringen, soms van gebeurtenissen van heel lang geleden. Stel je voor – het is nog fictie – dat je door gerichte stimulatie je tiende verjaardag kunt herbeleven of je eerste schoolreisje!

Door elektronische stimulering kunnen herinneringen dus worden geactiveerd maar ze kunnen ook worden uitgewist. Ook daar zijn experimenten mee uitgevoerd. Dat is dus heel drastisch: door het uitschakelen van een deel van de temporaalkwab zou je ook van alle nare herinneringen verlost kunnen worden. Er wordt ook gewerkt aan proeven om met farmacologische middelen nare herinneringen uit te wissen of althans te verzachten. Dat is minder drastisch (Onderzoek van Merel Kindt hoogleraar klinische psychologie aan de UVA). Niet het vergeten wordt daarmee bereikt maar het oude angstspoor wordt wel doorbroken en de angst weggenomen. Een paar jaar geleden was er op de televisie een indrukwekkende serie van Bas Heine onder de titel *de Volmaakte Mens*. Daarin was hij in gesprek met topwetenschappers over de vraag: wat is de mens? Daarin ging het ook over mogelijke ingrepen in het menselijk geheugen. Veel is nog in de experimentele fase. Maar het zou zo maar kunnen dat in de nabije toekomst herinneren of vergeten een persoonlijke keuze wordt.

Film

Laten we overgaan naar de film. Er is een Amerikaanse romantische science fiction film getiteld *Eternal Sunshine of the Spotless Mind* uit 2004. Daarin gaat het over een jong stel, Clementine en Joel, dat elkaar ontmoet op een strandwandeling. Prompt worden ze smoorverliefd waarbij de jonge vrouw, een impulsief type, duidelijk het initiatief neemt. Die vrouwelijke hoofdrol wordt gespeeld door Kate Winslet, bekend onder andere van haar rol in *The Titanic*.

VOLUME XXXX

Zij beleven een stormachtige relatie, maar krijgen al gauw onderling problemen. Hij is nogal achterdochtig en zij drinkt te veel. Bovendien heeft zij een kinderwens die hij niet deelt. Na veel trammelant gaan ze uiteindelijk uit elkaar. Zij heeft zo genoeg van hem dat zij bij een obscuur medisch bedrijfje al haar herinneringen aan de man laat uitwissen. Als Joel dat hoort laat hij uit pure woede dat ook bij zichzelf doen. Dat laatste wordt uitvoerig gefilmd. Hij moet bij die arts alle spullen meebrengen die aan haar herinneren, foto's, kleren, boeken, brieven, noem maar op. Dan ligt hij aan een geheugenmachine, een soort droogkap met veel bedrading,

die zijn hersenen in kaart brengen. De meegebrachte voorwerpen doen de herinneringen aan Clementine in zijn hersenpan oplichten en worden vervolgens uitgewist. Het gevaar voor je brein, zo verzekert de arts, is niet groter dan 'one night of heavy drinking'. Let wel, dit is fictie, anno 2004. Zo hebben ze de herinneringen aan elkaar laten uitwissen en pakken hun leven weer op met een schone lei. Maar wat gebeurt? Ze lopen ze elkaar weer tegen het lijf, in een nachttrein. Zij neemt weer het initiatief, ze raken met elkaar aan de praat en hij brengt haar naar huis. Ze worden opnieuw verliefd en beginnen weer een relatie met elkaar. Als kijker voorvoel je dat het weer spaak gaat lopen. Einde film.

Ik heb de film twee keer gezien en vind de intrige nog steeds ingewikkeld. Als Joel de behandeling ondergaat om Clementine uit zijn geheugen te wissen, komen eerst al zijn herinneringen aan haar weer in beeld. Dat gebeurt zo uitvoerig dat je soms niet meer weet wat vroeger is en wat nu. Eigenlijk is het steeds 'nu' maar steeds

in een andere periode. Maar wie is hij nou eigenlijk? Zo vraag je je ook bij deze film steeds af: wat gebeurt er in het heden en wat is herinnering? Wat wel heel duidelijk is, is de boodschap van deze film: wie zijn herinneringen wist en opgedane ervaringen ter zijde schuift loopt gevaar weer in oude fouten te vervallen. Iets wat die psychiaters ook zeiden tegen Draaisma.

Een ander aspect dat opvalt: door het geheugen worden wij bevrijd van de dictatuur van de lineaire chronologie. Wij begrijpen ons gewone leven in een lineaire tijdsvolgorde, gebeurtenissen volgen elkaar op, iets gebeurt voor of na iets anders. Als mijn ouders over vroeger spraken was het altijd over voor of na de oorlog. Ook de jeugdherinneringen van Scrooge in de *Christmas Carol* zijn keurig in tijd geordend. Maar in ons geheugen wordt die lineaire tijd los gelaten. Het hele verleden van Joel en Clementine wordt voor ons uitgestald, maar ze rennen van de ene herinnering naar de andere zonder specifieke volgorde, daar lopen dan soms weer herinneringen aan de jeugd van Joel doorheen, als kind in de keuken bij zijn moeder. En in dat geheugen blijft alles bestaan, de mooie dingen en de nare dingen.

Literatuur

Veel ouder maar naar mijn smaak en veel mooier is het verhaal van Belcampo *De Achtbaan* uit 1953. Een sciencefiction verhaal, waarin hij filosofeert over toekomstige medische ontwikkelingen. De schrijver Belcampo (pseudoniem voor Herman Schönfeld Wichers, geboren in Naarden en opgegroeid in Rijssen en naast schrijver studentenarts in Groningen), speelt met het gegeven dat het herinneren gelokaliseerd is op een bepaalde plaats, zoals aangegeven door Aletta Jacobs. Hij zet dat in zijn fictie sterker aan door bijvoorbeeld je Franse woordjes of je schoolexamen ook een eigen plaats te geven in die hersenmassa. En vervolgens fantaseert hij over de mogelijkheid dat die herinneringen uitgenomen zouden kunnen worden en overgeplant in andere hersenen. En dat is nieuw. Computers of computertaal komen er nog niet in voor.

Hij plaatst zijn verhaal in het jaar 2050, zo'n honderd jaar vooruit. Het gaat over een jong echtpaar met twee kinderen ergens aan de Overtoom in Amsterdam. Ze zijn heel gelukkig met elkaar, vanaf het moment dat ze elkaar voor het eerst tegenkwamen. Maar hij is tijdelijk aan lager wal geraakt. De man is schrijver maar heeft weinig succes. Hij werkt aan een manuscript en hoopt met een nieuw boek de wereld te verbazen en eindelijk zijn financiële problemen op te lossen. Maar voorlopig is het armoede en zien zij zich genoodzaakt een deel van hun bezittingen te verkopen. Hun kostbaarste bezit zijn hun herinneringen maar zij besluiten die ook te verkopen. Die herinneringen zijn immers opgeslagen in een bepaalde kronkel of

groeve van de hersenmassa en kunnen door uiterst zorgvuldig chirurgisch ingrijpen worden uitgelicht en getransplanteerd. Dat kan in het vlakbij gelegen Wilhelmina Gasthuis (WG) - daar heb ik vroeger nog gewerkt als verpleeghulpje in vakantietijd. Waar gaan die herinneringen naar toe? Die worden getransplanteerd naar het brein van minder gelukkige mensen die het geld hebben om die herinneringen te kopen en hun leven op te vrolijken. Uit pure wanhoop besluit het jonge stel tenslotte al hun gelukkige herinneringen aan hun liefde, huwelijk, vakanties enz. te verkopen. Het kostbaarste wat ze bezitten, hun herinneringen aan elkaar. Bij de ingang van het WG nemen ze hartroerend afscheid. De vrouw vraagt nog: zullen we een klein stukje van elkaar laten zitten? Nee, zegt hij, we moeten sterk zijn. Maar herinneringen aan hun kinderen willen ze niet kwijt en ze dringen er bij de chirurg op aan heel zorgvuldig te snijden en de kinderen te laten zitten. Het verhaal kent een aangrijpend slot. De vader komt het eerst terug uit het WG en stoeit opgelucht met zijn kinderen, als er gebeld wordt. (Pag. 382.) Hij doet open en een jonge vrouw komt de trap op met haar gezicht in het trapgat naar hen opgeheven, innig blij en stralend. Zij wordt uitbundig begroet door de kinderen. Een beetje onwennig komt de man naar voren en steekt zijn hand uit. 'Kees de Jong', zegt hij. Zij antwoordt: 'Mies Brouwer', dat was haar meisjesnaam. 'Ik ben de vader van deze kinderen'. 'O, ik ben de moeder, hoe maakt U het.' De kinderen reageren verbaasd en roepen: 'stel jullie niet zo aan! Doe normaal!' Man en vrouw beginnen een nieuw leven met het grote geldbedrag dat ze met hun laatste verkoop hebben verdiend. Je mag hopen dat zij, anders dan Clementine en Joel uit de film, samen een mooie toekomst tegemoet gaan.

Dickens

Herinneringen hebben ook een belangrijke plaats in het werk van Charles Dickens, vooral in zijn boeken en verhalen die spelen rond kerst. Zoals ik al zei, zonder de schokkende confrontatie met zijn eigen verleden zou de totale ommekeer van Ebenezer Scrooge in de *Christmas Carol* ondenkbaar zijn geweest. Ik wil het hier echter niet hebben over de *Christmas Carol* maar over

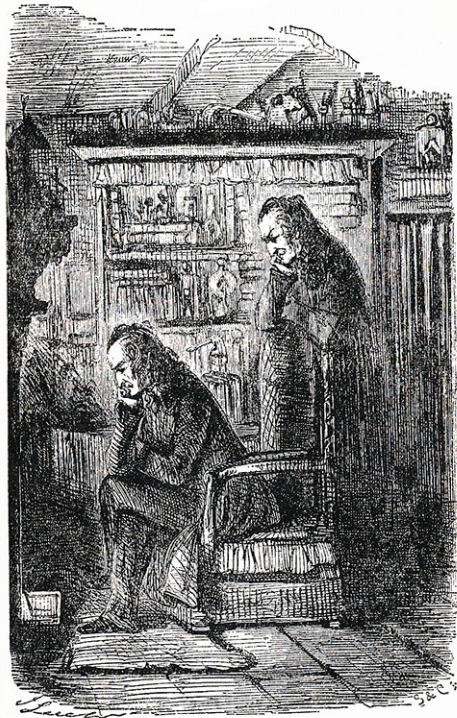

The Haunted Man, officieel *The Haunted Man and the Ghost's Bargain – a Fancy for Christmas-Time*, in het Nederlands vertaald door Antoon Coolen onder de titel *De Bezeten Man*. Tussen twee haakjes: een betere vertaling is waarschijnlijk *De Gekwelde Man*. Een later verhaal van Dickens met als titel *The Haunted House* wordt doorgaans vertaald als *Het Spookhuis*.

Dickens schreef vijf kerstboeken, niet te verwarren met zijn vele kerstverhalen. Bekendste en verreweg het mooiste kerstboek is natuurlijk de *Christmas Carol*, geschreven in 1843. Daarna volgden nog drie kerstboeken, maar in 1847 moest hij door tijdsgebrek van het vijfde afzien. Hij schreef in september van dat jaar aan zijn vriend Forster: 'I am very loath to lose the money ... And stil more so to leave any gap at Christmas firesides that I ought to fill.' In 1848 verscheen dus *The Haunted Man* dat weinig bekend is en misschien wel terecht, want het is eerlijk gezegd geen geweldige lectuur. Het kreeg ook geen groots onthaal. Er werden er direct 18.000 exemplaren van verkocht, maar daarna viel het stil. Bij de dood van Dickens waren er nog veel exemplaren van de eerste druk onverkocht. Maar ik noem het hier vanwege de grote rol die herinneringen in dit verhaal spelen.

In dit verhaal komen we de geleerde scheikundeleraar Redlaw tegen. Hij wordt beschreven als een man met holle wangen, diep liggende, fonkelende ogen en een donker gelaat, omsluiert door grijze haren die als warrig zeewier om zijn gezicht hangen. Het is Kerstavond en Redlaw zit helemaal alleen in een kale kamer in een oud en verwaarloosd gedeelte van een somber schoolgebouw. Een gure wind blaast boosaardig door de schoorsteen, de kamer is kil en somber en de houten balken aan het plafond zijn donker en aangevreten door de wormen. De vlammen in de haard werpen lange grillige schaduwen tegen de muren, de roestige windvaan op het dak geeft een knarsend geluid en ergens, ver weg, klinken de klanken van een kerstlied. Een echte Dickensian sfeer.

Er wordt op de deur geklopt en Miss Milly Swidger komt binnen. Milly is de vrouw van de conciërge, een frisse vrouw van middelbare leeftijd, in een rood livreevest en onder een proper en helder mutsje. Zij is de heldin van het verhaal, een ideaaltypische vrouw zoals Dickens ze wel vaker heeft beschreven. Hij beschrijft haar als 'the embodiment of goodness, gentleness, love and domesticity'. Zij koestert moederlijke gevoelens voor alle leerlingen van de school die op hun beurt Miss Milly op de handen dragen. Zij komt Redlaw zijn maaltijd brengen; ze wordt vergezeld door haar schoonvader. De oude man probeert de ruimte enigszins te versieren met hulsttakjes. Het is tenslotte kerst. Hij is 87 jaar oud en beschikt nog over een goed geheugen. Tot verbazing van Redlaw zegt de oude man dat hij zich na

al die jaren rijk voelt door de vele vrolijke en gelukkige herinneringen die hij heeft aan vroeger. Dat verbaast Redlaw, want met mooie herinneringen is hij zelf niet zo bezig. En nare herinneringen heeft hij daarentegen genoeg.

Als Milly en haar schoonvader zijn vertrokken, zit Redlaw bij het vuur en overpeinst somber zijn verleden. Terugkijkend op de vervlogen jaren voelt hij een gevoel van teleurstelling als hij denkt aan de dingen die mis zijn gegaan. Zijn ongelukkige jeugd, zijn ouders die hem als kind al vroeg aan zijn lot overlieten, zijn niet beantwoorde liefde en zijn vroegere mislukkingen en onopgeloste problemen. Scrooge in de Christmas Carol probeerde zijn verleden uit te wissen, maar Redlaw blijft daar juist heel erg mee bezig. En dan, terwijl hij in het vuur zit te staren maakt zich in het duister achter zijn stoel een gestalte los, een spookachtige figuur, koud en kleurloos maar met fonkelende ogen en grijs haar. Het is Redlaw's dode evenbeeld of zijn dubbelganger als geestverschijning. Hij leunt over de stoel van Redlaw en kijkt samen met hem zwijgend in hetzelfde haardvuur. Op de vraag van Redlaw waarom hij hem komt kwellen, antwoordt de verschijning dat hij voelt dat hij geroepen werd. Redlaw en de verschijning nemen samen het hele leven door en de teleurstellingen die dat leven hem hebben gebracht. En dan slaakt Redlaw de verzuchting: als ik al die teleurstellingen uit mijn geheugen zou kunnen wissen, dan zou ik het doen! *'I bear within me a Sorrow and a Wrong. ... Thus memory is my curse; and if I could forget my sorrow and my wrong, I would.'* En dan zegt de verschijning: ik heb die macht om je van alle geleden verdriet, teleurstelling en wroeging te bevrijden. Redlaw kijkt daar verbaasd van op maar vraagt bezorgd naar de vele kennis die hij door zijn studie heeft verkregen. Waar blijft die dan? Die zal behouden blijven, zegt de geest, daar hoef je niet bang voor te zijn. Maar je nare herinneringen zullen worden verwijderd.

En de goede herinneringen dan, vraagt Redlaw. En hier denkt hij aan zijn zuster van wie hij zielsveel hield, een autobiografische verwijzing naar Dickens' eigen zuster Fanny die kort daarvoor was overleden. Dan laat Dickens de geest zeggen dat *'de aaneen gevlochten keten van gevoelens en indrukken die elk voor zich afhangen van de verbannen herinneringen'*, zullen verdwijnen, dus ook de goede. En daar komt nog iets bij. Dat vermogen om persoonlijke herinneringen uit te wissen, zegt de geest, zal je ongewild ook overbrengen op andere mensen met wie je in contact komt. Wil je dat? En na enige aarzeling neemt Redlaw dat aanbod aan.

Wat gebeurt er vervolgens met Redlaw? Hij is even opgelucht, hij voelt zich bevrijd. Maar dan gaat hij tot zijn schrik ontdekken dat hij is beroofd van alle menselijk gevoel. Hij was gewend ondanks de teleurstellingen in zijn leven toch vriendelijk met anderen om te gaan, met zijn studenten, zijn burens etc. Maar hij heeft zijn interesse voor zijn omgeving verloren en kan geen liefde of medelijden meer voelen voor anderen. En de mensen die hij tegenkomt worden onder zijn invloed ook koud en onverschillig. Precies zoals de geest hem had voorspeld.

Een eerste slachtoffer is de familie Tetterby, een arme maar kinderrijke familie die zich wanhopig poogt staande te houden door het houden van een winkeltje bij de school. Dat winkeltje, schrijft Dickens, blonk uit in het vermogen tal van artikelen aan te bieden waar geen vraag naar was en juist geen artikelen die mensen echt nodig hadden. Maar de familie Tetterby is misschien wel kleinbehuisd en noodlijdend, maar leeft in een grote mate van harmonie en tevredenheid, een beetje zoals de Cratchit familie in de Christmas Carol. Dat verandert als Redlaw onverwacht binnentreedt. Het echtpaar Tetterby raakt totaal van streek en begrijpt elkaar niet meer en de kinderen, goedaardig en meegaand, vechten onderling om zeep en brood. In hun huisje ligt een zieke en eenzame student die grote achting heeft voor Redlaw, zijn leermeester op de school. Maar als Redlaw de trap opklimt om hem op te zoeken blijkt de schadelijke invloed van Redlaw doordat die student opeens afwerend is en vijandig. En zo gaat het ook met anderen die Redlaw die kerstnacht ontmoet.

De enige die ongevoelig blijkt voor de invloed van Redlaw is een straatschoffie, een verwaarloosd en verwilderd kind dat nooit kind geweest was. Het is een echo van de twee kinderen 'Ignorance and Want', Onwetenschap en Gebrek, die wij kennen uit de Christmas Carol. Daarmee stelt Dickens en passant het sociale vraagstuk aan de orde. Alles in dit beklagenswaardige schepsel is dorre woestijn en daar kan Redlaw niets meer aan bederven. Wie ook niet door Redlaw's gebrek aan mensenliefde wordt geïnfecteerd is de voorbeeldige Miss Milly, de vrouw van de conciërge met het warme hart. Redlaw beseft dat hij niet alleen is belast met gif voor

zijn eigen geest maar ook voor de geest van alle mensen om hem heen. Daarom wil hij alle contact met Milly vermijden maar uiteindelijk bezwijkt hij voor haar hartelijke liefde. Zij wordt zijn redding, zij kan zijn invloed weerstaan. Als hij de geest smeekt hem weer in zijn vroegere gedaante te herstellen, met al zijn herinneringen, wordt dat toegestaan en samen met Milly loopt hij op de kerstmorgen rond om zijn betrekkingen met de andere mensen te herstellen. Redlaw straalt van geluk. Hij lijkt op Scrooge die op kerstmorgen het venster opent en een straatjongen vraagt: ‘What day is it today?’ en tot zijn opluchting hoort dat het nog niet te laat is. Ook Redlaw is opgelucht. Hij zegt: ‘Ik had de herinnering aan smart, verdriet en kommer verloren en daarmee had ik alles verloren wat een mens zich wil herinneren,’ in vertaling van Anton Coolen. Tot zo ver het verhaal.

Slot

Volgens de Dickens-biografen is de les van het verhaal: een mens dient zijn verdrietige en vrolijke herinneringen te koesteren om volledig mens te worden. Dat is eigenlijk ook wat die groep psychiaters antwoordde aan Draaisma, toen deze hen vroeg of zij van nare herinneringen verlost zouden willen worden. Dickens zelf schreef aan zijn boezemvriend Forster: ‘my point is that bad and good are inextricably linked in remembrance, and that you could not choose the enjoyment of recollecting only the good. To have all the best of it you must remember the worst also’.

Daarbij moeten we bedenken dat *The Haunted Man* verscheen in het jaar 1848. Het jaar daarvoor had Dickens in een moment van vertrouwen aan zijn vriend John Forster verteld over zijn werk als kind in ‘the blacking factory’ en het verblijf van zijn vader in de schuldgevangenis. Die tekst staat bekend als het autobiografisch fragment en is opgenomen in Forsters biografie van Dickens. Claire Tomalin schrijft daarover in haar biografie (p.212) dat Forster’s meelevende aandacht voor die jeugdherinnering Dickens heeft geholpen het kind te begrijpen en te aanvaarden dat hij vroeger ooit zo geweest was. Door zijn moed dat verleden onder ogen te zien bevrijdde hij zich van een last die hij jarenlang had meegedragen. En, schrijft Tomalin: ‘the importance of being able to remember even wrongs and sorrows suffered in the past ... suggests that it is only through our memories that we are able to feel for others.’ Dus, alleen door het koesteren van onze herinneringen zijn wij in staat compassie te hebben voor onze medemens. Vandaar de befaamde slotzin van dit kerstboek, de bede: ‘O Lord, keep our memory green.’ Ach Heer, houd ons geheugen levend. Laten wij dat ook elkaar toewensen.

DICKENS’S VIEWS ON UNORTHODOX MEDICINE (PART 2) — *A voyage between John Elliotson and Thomas Wakley*

Ernst van der Wall

In Part 1, attention has been paid to the every-day 19th century medical practice of bloodletting, and the unorthodox medical approaches phrenology and mesmerism. In addition, the medical curiosity spontaneous human combustion has been addressed. In Part 2, the untraditional approaches of homeopathy, hydrophathy, and galvanism are discussed. At the end of Part 2, an elaborate general discussion is provided.

SUMMARY (Already given in PART 1)

Both in his personal and in his imaginary life, Charles Dickens showed a strong tendency towards unorthodox non-regular medicine. In Dickens’s time, the mainstay of regular treatment consisted of an uncritical approach of bleeding, purging, vomiting and the intake of useless potions. Consequently, there was much in every-day 19th century medicine to generate a healthy skepticism, reason why many individuals sought their salvation in unorthodox medicine. Many medical practitioners shared Dickens’s distrust of current remedies and were sympathetic to his enquiring mind and reforming zeal. As a consequence, Dickens felt more attracted by the eccentric unorthodox physician John Elliotson than by the dogmatic orthodox physician Thomas Wakley. Of course, Dickens also adhered to regular medicine and its advances, mainly when these developments contributed to the social well-being of the general population. In that sense he followed the track of Thomas Wakley. Since Dickens was friends with both Wakley and Elliotson, he navigated between customary traditional and nonconformist untraditional medicine.

Because of Dickens’s great affinity for unconventional medical practices, the focus of the current essay was on the nonconformist approaches of the 19th century such as phrenology, mesmerism, hydrophathy, homeopathy, and galvanism. Apart from that, attention was paid to the customary practice of bloodletting and to the phenomenon of spontaneous human combustion, as these were medical occurrences that Dickens used to address in his novels. In particular spontaneous human combustion was given attention, being an eccentric magical curiosity to which Dickens

felt a great attraction. In the present essay each approach was presented by four different paragraphs. First, a general overview of the explicit approach was given, unfolding the state-of-the-art knowledge and its application in Dickens's time. Secondly, Dickens's view on and/or experience with the specific medical practice was reported. Thirdly, the way Dickens incorporated and elaborated these alternative medical approaches in his novels - and, if appropriate, in his weekly magazines - were extensively described. Lastly, the history and course of these presumed remedies in the post-Dickens era till present time were evaluated.

It turned out that Dickens was very much fascinated by the unorthodox medical practices of his time. He strongly believed in these approaches which he largely employed and applied in his own life. Apart from his personal experiences, Dickens extensively incorporated these practices in his novels. Of interest, although many of the nonconformist approaches were already considered as pseudoscience in Dickens's time, it is rather striking to ascertain that most of these practices are still very much alive in the 21st century.

To summarize, on one hand, Dickens followed the orthodox Wakley primarily in his endeavors to establish medical, humanitarian, and social welfare. On the other hand, Dickens clearly stuck to the beliefs of the nonconformist Elliotson to ingest the magical aura of 'fringe' medicine in his novels.

HOMEOPATHY

In 1796, the German physician Samuel Hahnemann (1755-1843) laid the basis for homeopathy. Hahnemann believed that large doses of drugs that caused similar symptoms would only aggravate illness and advocated extreme dilutions of the substances based on the doctrine: '*Similia similibus curentur*' (like cures like). He devised a technique for making dilutions that he believed would preserve a substance's therapeutic properties while removing its harmful effects. This process would arouse and enhance 'the spirit-like medicinal powers of the crude substances'. In 1810, Hahnemann published a complete overview of his new medical system entitled *Organon of the Art of Healing* ('*Organon der rationellen Heilkunde*'), the 6th edition of which, from 1921, is still used by homeopaths today (retitled: '*Organon of Medicine*, '*Organon der Heilkunst*').

Dickens's View on Homeopathy

Although Dickens was well-acquainted with Frederick Hervey Foster Quinn (1799-1878), the founder of the London Homeopathic Hospital in 1850, he

didn't take homeopathy very seriously.¹ In an article in *Household Words*, entitled '*The Rational Doctor*', the patient Mr. Bagges, who suffers from gout, discusses the value of homeopathy with his physician Dr. Newby. "Now, what do you think of **homeopathy**?" Mr. Bagges demanded. "I think," Newby replied, "that it is a fine satire on the drugging system of practice. Part of the **homeopathic** treatment is dietetic. Diet alone will cure very many diseases. The vulgar—the great vulgar, sir, as well as the small—see the cures apparently effected by **homeopathy**; and, in keeping with their general reasoning on medical matters, refer them to the wrong cause—the **homeopathy** instead of the diet. Homeopathy is merely a system of treating diseases without medicines (...) If they cure diseases by their power of producing similar diseases, what a state every such unfortunate youth ought to be in".

Surprisingly and of much statistical interest, it is suggested in the same *Household Words* article to perform an open label, single-blind sequential case-control study to assess the potential benefits of **homeopathy**! Mr. Newby continues "But I am open to conviction, sir. Take a hundred patients or so, with similar ailments. Put them all on the same regimen. Give one fifty **homeopathic** globules, and the other globules of bread. Lead them all to imagine that they are being treated **homeopathically**. Repeat this experiment a dozen times, and if a plain preponderance of cures can be shown on the side of the first fifty, I will believe in the globules. But I think I may venture to add, I will also eat my boots".²

On 11 June 1855 Dickens voiced his disbelief in homeopathy in a letter to his first love Mrs. Winter (Maria Winter, born Beadnell) "I never had any faith in the homeopathic system and therefore have never tried it. I am inclined to think that is principally successful with people who have nothing the matter with them, and that active disease where there is a vigorous action for evil going on, required more decided remedies"(20)³.

Nevertheless, when in the summer of 1856 Dickens crossed the Channel from France to England, a fellow-traveler had observed that he carried with him "a box of

1. Eysell J. *A Medical Companion to Dickens's Fiction*. Peter Lang Publishing. Frankfurt am Main, 2005. Chapter 8, page 193.

2. *Household Words*, 29 March 1851. *The Rational Doctor*. Volume III, pages 13-18. The article was written by Percival Leigh (1813-1898), medical student at St. Bartholomew's Hospital, London, who abandoned the medical profession for writing. Leigh contributed altogether 11 articles to Dickens's *Household Words*.

3. *The Letters of Charles Dickens*. The Pilgrim Edition, Volume Seven 1853-1855, page 647.

homeopathic globules”; however, this might have been mistaken for a box of laudanum that Dickens used as a necessary palliative to steady his stomach⁴.

On 9 January 1863, Dickens asked Henry Morley⁵ to write an article regarding the ban on homeopathy proclaimed by the Royal College of Physicians in Ireland to practice “*the deception called Homeopathy, or the practice called Mesmerism, or ...any other form of quackery*”. Dickens stated “*I don’t want to champion homeopathy (in which I don’t believe), or mesmerism (in which I do). But I think the gross illiberality of this principle should be exposed*”. The article by Morley appeared on 7 February 1863 as “*Illiberal Doctors*” in Dickens’s weekly journal *All the Year Round*, strongly criticizing the view of the Royal College of Physicians in Ireland⁶.

Dickens must have tried homeopathic ‘medicines’ himself when his health became too troublesome because of increasing tormenting pains in his left foot, which began in 1865. However, the homeopathic ‘treatment’ was without any therapeutic success, nor were other forms of cure. In a letter to John Forster on 5 January 1868 - while in New York during his second American Visit - Dickens exclaims: “*Allopathy, homeopathy, cold things, warm things, sweet things, bitter things, stimulants, narcotics, all with the same effect. Nothing will touch it*” (20, 43)⁷. On the other hand, in a letter of 12 November 1869 to his sister-in-law Georgina, he told her that he was giving up tea and coffee in the morning, and asked her “*Please get in some of that Homeopathic cocoa, and let me have a jug or pot of it containing 2 large cups - always boiled with milk, and no water -on the table at breakfast always*”(20)⁸.

Homeopathy in Dickens’s Novels

Dickens expressed his views on homeopathy in two of his novels. At the - already mentioned - First Meeting of the Mudfog Association, the surgeon Mr. Pipkin “reads a short but most interesting communication in which he sought to prove the complete belief of Sir William Courtenay, otherwise Thorn, recently

4. Ackroyd P. Dickens: A Biography. Sinclair-. London, 1990. Chapter 25, page 772.

5. Henry Morley (1822-1878). English academic Stevenson who was one of the earliest professors of English literature in Great Britain. He was asked by Dickens to contribute to his weekly magazine *Household Words* (1851-1859) and Dickens gave him a staff post. Morley, who had studied medicine at King’s College, London, mainly wrote on medical subjects. He published more articles in *Household Words* than any other writer, Dickens included. When Dickens started his new magazine *All the Year Round* (1859-1870), he still relied on Morley but discharged him in 1868 to make the road free for his son Charley as a subeditor.

6. *All the Year Round*. Section VIII, Heading *Illiberal Doctors*, 7 February 1863, pages 519-520.

7. *The Letters of Charles Dickens. The Pilgrim Edition, Volume Twelve 1868-1870*, pages 4-5.

8. *The Letters of Charles Dickens. The Pilgrim Edition, Volume Twelve 1868-1870*, pages 438-439.

shot at Canterbury, in the Homoeopathic system” (*Mudfog and other Sketches, 1837-1838*)⁹.

Sir William Courtenay, an ardent believer in homeopathy, is convinced that homeopathic medicines can raise the dead if prescribed immediately upon passing. He had a premonition that he would drown, and therefore “*employed a woman to follow him about all day with a pail of water, assuring her that one drop (a purely homeopathic remedy, the section would observe), placed upon his tongue, after death, would restore him. What was the obvious inference? That Thorn [Courtenay], who was marching and countermarching in osier beds, and other swampy places, was impressed with a presentiment that he should be drowned; in which case, had his instructions been complied with, he could not fail to have been brought to life again instantly by his own prescription. As it was, if this woman, or any other person, had administered an infinitesimal dose of lead and gunpowder immediately after he fell, he would have recovered forthwith. But unhappily the woman concerned did not possess the power of reasoning by analogy, or carrying out a principle, and thus the unfortunate gentleman had been sacrificed to the ignorance of the peasantry*”.

Figure 20. ‘Homeopathy’ in *Oliver Twist* (1838). Mr. Claypole as he appeared when his master was out. <http://www.victorianweb.org/art/illustration/cruikshank/ot13.html> Original illustration by George Cruikshank. Scanned image and text by Philip V. Allingham.

The Mudfog and other Sketches (1837-1838). SECTION C.—Anatomy and Medicine, Bar Room, Black Boy and Stomach-Ache. President--Dr. Soemup. Vice-Presidents--Messrs. Pessell and Mortair.

In *Oliver Twist* (1839), Dickens describes the malicious couple Noah Claypole and his girlfriend Charlotte, both belonging to the ‘*guild of thieves*’ of the villainous leader of the gang, Mr. Fagin. They are being watched by Mr. Bumble (being the Beadle at the workhouse where Oliver is born): “*Mounting a stool, he (Mr. Bumble)*

could see Charlotte taking cold beef from the dish, and porter from the pot, and administering homeopathic doses of both to Mr. Noah Claypole, who sat patiently by, eating and drinking at his pleasure...” (Figure 20) (Chapter 42).

Homeopathy in the post-Dickens era

Although homeopathy is very much alive today – mainly because of its strong belief in natural plant extracts - it is considered to be a pseudoscience by regular medical practitioners (allopaths). Already at Dickens’s time homeopathy was heavily criticized by the American physician, author and poet Oliver Wendell Holmes Sr.¹⁰ in his book ‘Homeopathy and Its Kindred Delusions’, a work based on two lectures he gave in 1842 (86). In this most famous anti-homeopathy book of the 19th century, Wendell Holmes¹¹ considered homeopathy to be akin to “*astrology, palmistry and other methods of getting a living out of the weakness and credulity of mankind and womankind*”. One should also mention here the Scottish physician Alexander Wood (1817-1884), who strongly promoted the scientific nature of contemporary medicine and attacked unorthodox forms of treatment, most notably homeopathy, as testified by his work from 1844 entitled: ‘*Homeopathy Unmasked*’ (87).

In the recent past, large-scale studies have found homeopathy to be no more effective than placebo, indicating that any positive effects that follow treatment are only due to the placebo effect or normal recovery from illness (88). These studies have therefore provided no strong evidence supporting the use of homeopathy in any clinical condition. For now, it would be useful to stay away from this treatment by acting in the light of available evidence (89). Consequently, in the Netherlands the term ‘Alternative Medicine’ has been changed into ‘*Non-regular Treatment*’. At present, there are still fierce debates going on between allopaths and homeopaths in the Netherlands about the true benefits of homeopathy (90, 91).

10. Oliver Wendell Holmes (1809-1894). American physician, poet, and polymath from Boston. He became a Harvard Professor of Medicine, and was an important medical reformer. Holmes retired from Harvard in 1882 and continued writing poetry, novels and essays until his death in 1894.

11. At the start of his first American visit in 1842, Dickens had met Oliver Wendell Holmes at the house of the American publisher, editor, and poet James Thomas Fields (1817-1881). Fields had organized a dinner party for Dickens in Boston, two days after his arrival with his wife Catherine on January 22, 1842. At a next dinner on 1 February 1842 at Papanti’s Hall in Boston, Dickens gave an excellent speech, after which Oliver Wendell Holmes sang some verses of his own. On 26 February 1868, during his second American Visit (1867/1868), Dickens met Wendell Holmes again in Boston at the house of the American poet Henry Wadsworth Longfellow (1807-1882), who gave an all-male dinner party.

HYDROPATHY

Hydrotherapy, also called cold water cure and later on hydrotherapy and balneotherapy, was introduced in the 18th century by the German physicians Siegmund Hahn (1664-1762) and his son Johann Siegmund Hahn (1696–1773). In Germany these physicians (“*Die Wasserhähne*”) were seen as the founder and cofounder of cold water cure who laid the basis for general cold water applications (92). In the early decades of the 19th century, hydrotherapy was further popularized by Vincent Priessnitz (1799–1851), born in Graefenberg, Silesia, then part of the Austrian Empire. He was the son of a peasant farmer who, as a young child, observed a wounded deer bathing a wound in a cold water pond near his home, upon the wound was healed within several days. In 1816 Priessnitz was seriously injured when in a road accident he broke his ribs, which he healed himself after applying cold wet bandages to his chest and drinking large quantities of water, strengthening his belief in hydrotherapy. Priessnitz proclaimed hydrotherapy as “*the negation of orthodox therapy; it was intended to make medicine redundant*”¹². Priessnitz became the head of a hydrotherapy clinic in Gräfenberg in 1826, was extremely successful, and between 1831 and 1841 he had treated 7200 patients in his clinic. At that time he was called “*The Genius of Cold Water*” (1). In 1847, Priessnitz added starvation and a strict diet to his cold water cure (93).

From 1849 on, the German hydropath Sebastian Kneipp (1821–1897), a Bavarian priest, continued Priessnitz's work, but his practice of hydrotherapy was gentler and more encompassing than that of Priessnitz. Apart from attention to hydrotherapy itself, Kneipp also paid attention to phytotherapy (botanical medicines), exercise, nutrition, and mental balance, a combination of healthy practices i.e. The five pillars of Kneipp, which became known as the Kneipp-Cure. Sebastian Kneipp has also been characterized as the forefather of naturopathy, launched in 1895 (94).

Hydrotherapy in England

Based on these continental experiences, the English physicians and hydrotherapists James Wilson (1807-1867) and James Manby Gully (1808–1883) founded in 1842 a *Water Cure Establishment* in Great Malvern, Worcestershire,

12. Bradley J. “Medicine on the Margins? Hydrotherapy and Orthodoxy in Britain, 1840–60”. *Plural Medicine, Tradition and Modernity, 1800–2000*, Ed. Waltraud E. Routledge. London, 2002, pages 19–39.

Figure 21. Hydrotherapy at Great Malvern. At 5 o'clock in the morning, visitors were stripped by the bath attendant and wrapped tightly in a cold wet sheet and packed in wet blankets. An hour later at 6 o'clock one was requested to sit in a portable bath while a pitcher of coldish water was poured over the visitor. Text of illustration: Sitz Bath & Wet sheet 6 o'clock winters morning. "This delightful very!". Rock & Co, London. 1 March 1857. McKenzie's ND Blog – McKenzie. National University of Health Sciences. www.nuhs.edu

about 100 miles from London¹³. The motto of Wilson, who in 1841 had spent eight months in Graefenberg at Priesnitz's clinic, was "You wash your face with

13. In fact, Dr. Joseph Weiss set up the first hydropathic treatment center in the country at Stansteadbury in Hertfordshire in 1841. This establishment was soon outranked by Malvern, when Drs. James Wilson and James Manby Gully began to practice there in 1842.

cold water; why not your stomach too?" (95). Visitors started the day at Great Malvern at 5 o'clock in the morning, were stripped by the bath attendant and wrapped tightly in a cold wet sheet and packed in wet blankets. At 6 AM one was requested to sit in a portable bath while a pitcher of coldish water was poured over the visitor, followed by a tight schedule of the day (Figure 21).

The 'water-cure' approach appealed particularly to the stronger minded of the overfed upper-class Englishman, for whom fresh air and abundant cold water (both for bathing and drinking) were a welcome relief from the standard and ineffective medication handed out by doctors at that time. By the 1860s, there were over 20 hydropathic institutions in England, many of which attracted large numbers of patients, and by 1891, there were 63 institutions in Britain (96).

Prominent visitors of Great Malvern were Dickens and his wife Catherine, Queen Victoria, Charles Darwin¹⁴, Thomas Carlyle¹⁵, Florence Nightingale¹⁶, Lord Edward Bulwer-Lytton¹⁷, Lord Alfred Tennyson¹⁸, and Samuel Wilberforce¹⁹. Despite its fame, Great Malvern also met a lot of criticism. The orthodox medical practitioners of the neighbourhood looked down upon Wilson and Gully with the deepest distrust, calling them "The Water Quacks" (1). The English surgeon Sir Charles Hastings (1794-1866), founder of the British Medical Association, was a straightforward critic of hydropathy. In particular Dr. Gully, who in 1848 had become a member of the British Homoeopathic Society, became a grateful target for Hastings's criticism, even more so when Gully engaged himself in mesmerism,

14. Charles Darwin (1809-1882). English naturalist, geologist and biologist, best known for his theory of evolution described in his book *The Origin of Species* (1859). Darwin visited Great Malvern as he suffered from nervous and depressive ailments. However, he did not benefit at all from Gully's water cure treatment, and he disapproved of Gully's belief in clairvoyance. In 1857, Darwin put himself under the care of the hydropathic Dr. Edward Lane who had established a hydropathic institution in Moor Park, near Farnham in Surrey; however, again without success.

15. Thomas Carlyle (1795-1881). Scottish philosopher, satirical writer, historian, mathematician, and teacher.

16. Florence Nightingale (1820-1910). English nurse, well-remembered for serving as a manager and trainer of nurses during the Crimean War (1854), when she took care of wounded soldiers. Called "*The Lady with the Lamp*", she gave nursing a favorable reputation after the Crimean war and laid the foundation of professional nursing with the establishment of nursing schools in England.

17. Lord Edward George Bulwer-Lytton (1803-1837). English writer and politician, friend of Dickens. Bulwer-Lytton visited Malvern in 1844. In 1846 he published "*Confessions of a Water-Patient*". Pamphlets and Sketches (Ed. Knebworth). London: George Routledge and Sons.

18. Alfred Tennyson, 1st Baron Tennyson (1809-1892). Poet Laureate of Great Britain and Ireland during the reign of Queen Victoria.

19. Samuel Wilberforce (1805-1873). English bishop in the Church of England, best remembered for his opposition to Charles Darwin's theory of evolution (Wilberforce was called "Soapy Sam").

clairvoyance, and spiritualism (97). After the death of James Manby Gully in 1883, the cult of hydropathy at Great Malvern died soon to definitively end in 1891. The definite appreciation of hydropathy at Malvern couldn't have been more nicely demonstrated by the rhyme of Dr. John Wall, a physician at Worcester Infirmary, already dating back to 1756: "The Malvern water, says Dr. Wall, is famed for containing just nothing at all" (95). The rise and fall of Great Malvern as a Hydropathic Center have been extensively described in 1988 by the English scholar Mrs. Janet Grierson (98).

Dickens's View on Hydropathy

In March 1851, Charles and Catherine visited the Water Cure Establishment in Great Malvern. Catherine had given birth to their ninth child Dora on 16 August 1850, but probably suffered from an "*alarming disposition of blood to the head, attended with giddiness and dimness of sight....confusion and nervousness*" (20)²⁰, a condition one would probably call now a '*postpartum depression*'. Advised by two of Dickens's friends, the novelist and politician Lord Edward Bulwer-Lytton (1803-1873) and the socially-engaged Unitarian²¹ physician Thomas Southwood Smith (1788-1861) (99), Charles and Catherine traveled to Malvern by train to undergo Dr. Wilson's cold water cure, consisting of a series of baths and wrappings, particularly beneficial for the nervous system. Dickens himself had a positive view on the effects of cold water; on 23 January 1844 he wrote to Douglas Jerrold²² "*I have faith in Hydropathy myself – drink cold water night and morning – and pour it down my back besides*" (20)²³.

On 15 March 1851, Dickens described his Malvern experience in a letter to his biographer John Forster: "*O Heaven, to meet the Cold Waterers (as I did this morning when I went out for a shower-bath) dashing down the hills with severe expressions on their countenances like men doing matches and not exactly winning*"(20)²⁴. While Catherine resided permanently in Malvern, Dickens traveled regularly between Malvern and London to fulfill his professional duties in London.

The stay of Catherine at Malvern was profoundly affected by two catastrophic family events. First, the tragic death of father John Dickens (1785-1851) on 31

20. The Letters of Charles Dickens. Pilgrim Edition. Volume Six 1850-1852, pages 311-312.

21. Unitarians believe in the moral authority but not in the full the divinity of Jesus. It is a denial of the doctrine of the Trinity and their theology is thus opposed to the Trinitarian theology of other Christian denominations.

22. Letter to Douglas Jerrold (1803-1875). English writer, journalist, and dramatist, who had visited Malvern in 1843 and 1846.

23. The Letters of Charles Dickens. The Pilgrim Edition. Volume Four 1844-1846, pages 28-29.

24. The Letters of Charles Dickens. The Pilgrim Edition. Volume Six 1850-1852, page 316.

March 1851, following an acute major urological operation of the bladder without anaesthetic(!), and second, the sudden unexpected death of daughter Dora on 14 April 1851, barely 8 months old. Dickens felt devastated, but did not allow himself to mourn for a long time, resuming his daily activities rather soon after these two heart-breaking events.

The best proof that Dickens did not let his grief and sadness to distract him from his work is given by the performance of a play entitled *Mr. Nightingale's Diary* at Devonshire House, London on 27 May 1851. This '*Farce in One Act*' was composed by Dickens in the first months of 1851 jointly with his friend and *Punch*-editor Mark Lemon (1809-1870). The play was performed with both Dickens and Lemon as '*dramatis personae*'. Ironically, the very first scene is situated at '*The Common Room in The Water Lily Hotel at Malvern*'. The leading character Mr. Christopher Nightingale arrives with his daughter Rosina to take the cold water cure, the complaint being "*nothing*". The Landlord of the '*Water Lily*' comments: "*Of all the invalids that come down here, the invalids that have nothing the matter with them are the hopeless cases*". The diary of Mr. Nightingale says: "*Cold water cure, having drunk four hundred and sixty-seven gallons, three pints and a half, of the various celebrated waters of England and Germany, and proved them to be all Humbugs*".

It comes therefore not as a complete surprise that, despite the cold water cure at Malvern, Catherine remained ill through the spring and summer of 1851 (5).

Hydrotherapy in Dickens's Novels

Application of cold water is frequently dealt with in Dickens's novels, but hydrotherapy, similar to the intensive cold water cure practiced at Malvern, is not very extensively exposed in his works. In the novels written before his Malvern experience in 1851, cold water was predominantly applied as a refreshing tool and a remedy for fainting, or - the other way around - as a way to punish someone, being rather a hydrophobic than a hydrotherapeutic procedure.

In *Oliver Twist* (1839), we meet the evil couple Noah Claypole and his girlfriend Charlotte, together with Mrs. Sowerberry, wife of the undertaker Mr. Sowerberry, to whom Oliver is apprenticed "*A short, thin, squeezed-up woman, with a vixenish countenance*". After Noah has insulted Oliver's dead mother, Oliver gets outraged and "*seized Noah by the throat; shook him, in the violence of his rage, till his teeth chattered in his head; and collecting his whole force into one heavy blow, felled him to the ground. (...) 'Oh, you little wretch!' screamed Charlotte: seizing Oliver with her utmost force, which was about equal to that of a moderately strong man in particularly good training. 'Oh, you little un-grate-ful, mur-de-rous, hor-rid villain!' And*

between every syllable, Charlotte gave Oliver a blow with all her might: accompanying it with a scream, for the benefit of society (...) 'Oh! Charlotte,' said Mrs. Sowerberry: speaking as well as she could, through a deficiency of breath, and a sufficiency of **cold water**, which Noah had poured over her head and shoulders. 'Oh! Charlotte, what a mercy we have not all been murdered in our beds!' (Figure 22, Chapter 6).

Figure 22. 'Oliver plucks up a Spirit'. When his dead mother is being insulted by Noah Claypole, Oliver gets furious and seizes Noah by the throat and knocks him to the ground. Oliver is then heavily beaten by Noah's girlfriend Charlotte under the frightened eyes of Mrs. Sowerberry. Afterwards, Charlotte has to be calmed down by pouring cold water over her head and shoulders. Oliver Twist (1839), Chapter 6. Image by George Cruikshank. www.pinterest.com

ing of her nose, a perpetual change of position (arising from the sudden growth of imaginary knots and knobs in her chair), a frequent friction of her eyebrows, the incessant recurrence of a small cough, a small groan, a gasp, a sigh, a sniff, a spasmodic start, and by other demonstrations of that nature (...) he [Gabriel Varden] at last broke out into this apostrophe:--'Miggs, my good girl, go to bed--do go to bed. Youre

really worse than the dripping of a hundred water-butts outside the window, or the scratching of as many mice behind the wainscot. I can't bear it. Do go to bed, Miggs. To oblige me--do.' 'You haven't got nothing to untie, sir,' returned Miss Miggs, 'and therefore your requests does not surprise me. But missis has--and while you sit up, mim'--she added, turning to the locksmith's wife, 'I couldn't, no, not if twenty times the quantity of cold water was aperiently running down my back at this moment, go to bed with a quiet spirit.' Having spoken these words, Miss Miggs made divers efforts to rub her shoulders in an impossible place, and shivered from head to foot; thereby giving the beholders to understand that the imaginary cascade was still in full flow, but that a sense of duty upheld her under that and all other sufferings, and nerved her to endurance (Chapter 51).

In Chapter 52 of *Barnaby Rudge*, Mr. Simon Tappertit, former apprentice to Gabriel Varden - owner of the 'Golden Key' - refreshes himself with cold water. Tappertit is one of the leaders of the rioters during the Gordon Riots assisted by the rioter Hugh. During the fighting Tappertit had lost both his legs, which had been replaced by wooden legs after the uprising. Tappertit was "indifferently able to stand upon his legs(...).With Hugh's assistance (...) he contrived to stagger to the pump; and having refreshed himself with an abundant draught of cold water, and a copious shower of the same refreshing liquid on his head and face, he ordered some rum and milk to be served; and upon that innocent beverage and some biscuits and cheese made a pretty hearty meal".

When Dickens and Catherine changed coaches in on their travel from Cincinnati to the Niagara Falls (*American Notes*, 1842) "We remain for half an hour or so in a miserable room, with a blurred lithograph of Washington over the smoky fire-place, and a mighty jug of cold water on the table: to which refreshment the moody passengers do so apply themselves that they would seem to be, one and all, keen patients of Dr. Sangrado"²⁵(Chapter 14).

In *Martin Chuzzlewit* (1844), Jonas Chuzzlewit is accidentally wounded by Seth Pecksniff's assistant Tom Pinch. Jonas was resentful that Tom was chosen to walk with Martin Chuzzlewit, rather than behind him like a servant should. Tom tries to leave, but Jonas blocks his way. Jonas says Tom can't leave until he is dismissed. He goes to hit Tom in the head with his walking stick. Tom instinctively defends himself, and it is Jonas that winds up getting injured, but he lies about the true circum-

25. Doctor Sangrado, ignorant physician who pretends to have knowledge of medicine. A quack doctor whose panacea is copious bloodletting and drinking of hot water in the picaresque novel *Gil Blas* (*L'Histoire de Gil Blas de Santillane*, 1715-35) by Alain René Lesage †1747. French novelist and playwright.

Figure 23. 'Balm for the wounded organ'. Jonas is embarrassed about receiving first aid. Mercy laves the wound of Jonas while Mr Pecksniff holds the patient's head between his two hands. Tom Pinch, in his guilty agitation, shakes a bottle of Dutch Drops until they were nothing but English Froth. Mercy's elderly sister Charity renders not the least assistance (*Martin Chuzzlewit* (1844), Chapter 24. Scanned image and text by Philip V. Allingham. www.victorianweb.org

stances: "I ran against a tree". He is being taken care of by Pecksniff's younger daughter Mercy: "Cold water, Merry, my child!" cried Mr. Pecksniff. "Brown paper! Scissors! A piece of old linen! Charity, my dear, make a bandage. Bless me, Mr Jonas!" (Chapter 24)(Figure 23).

In Chapter 46 of *Martin Chuzzlewit*, there is the devoted old clerk of Anthony Chuzzlewit, Mr. Chuffey, who usually "looked as if he had been put away and forgotten half a century before, and somebody had just found him in a lumber-closet". The senile Chuffey ("Poor old Chuff") can't forget the death of his master Anthony and still thinks that his master is lying dead upstairs, quite some time after his death. Chuffey is threatened by the malevolent nurse Sairey Gamp to be poured with cold

water. "Why, highty tighty, sir!" cried Mrs. Gamp, "is these your manners? You want a pitcher of **cold water** throw'd over you to bring you round; that's my belief, and if you was under Betsey Prig you'd have it, too, I do assure you, Mr. Chuffey. Spanish Flies is the only thing to draw this nonsense out of you; and if anybody wanted to do you a kindness, they'd clap a blister of 'em on your head, and put a mustard poultige on your back. 'Who's dead, indeed! It wouldn't be no grievous loss if someone was, I think!'"

In *Dombey and Son* (1848), we meet Florence Dombey, the neglected daughter of Paul Dombey and sister of little Paul, who is struck by her father, flees the house, runs into the shop of Sol Gills, and instantly faints. Florence is being 'treated' by Captain Cuttle, maritime friend of Sol Gills, whose shop he looks after when Sol goes searching for his vanished nephew, Walter Gay.

"Captain Cuttle snatched from his breakfast table a basin of cold water; and sprinkled some upon her face. Yielding to the urgency of the case, the Captain then, using his immense hand with extraordinary gentleness, relieved her of her bonnet, moistened her lips and forehead, put back her hair, covered her feet with his own coat which he pulled off for the purpose, patted her hand — so small in his, that he was struck with wonder when he touched it — and seeing that her eyelids quivered, and that her lips began to move, continued these restorative applications with a better heart. Cheerily," said the Captain. "Cheerily! Stand by, my pretty one, stand by! There! You're better now. Steady's the word, and steady it is. Keep her so! Drink a lit

In Chapter 37 of *David Copperfield* (1850), entitled 'A Little Cold Water', the childish and naive Dora Spenlow has a hysterical faint, after David has asked his love Dora to think about keeping household accounts and learning how to cook

Figure 24. Captain Cuttle . . . took his own watch down from the mantel-shelf to check the pulse of Florence after she has fainted and her face has been sprinkled with cold water. *Dombey and Son* (1848), Chapter 48. Scanned image and text by Philip V. Allingham. Illustration by Felix O. C. Darley, 1862. <http://www.victorianweb.org>

(*'take charge of the Cookery Book'*). David thinks that he has killed Dora and tries to revive her with water "*I thought I had killed her; this time. I sprinkled **water** on her face. I went down on my knees. I plucked at my hair. I denounced myself as a remorseless brute and a ruthless beast. I implored her forgiveness. I besought her to look up. I ravaged Miss Mills's work-box for a smelling-bottle, and in my agony of mind applied an ivory needle-case instead, and dropped all the needles over Dora*". Of course, Dora revives well, and when afterwards David asks Dora's friend Julia Mills if he was right to ask Dora to think about keeping household accounts and learning how to cook, Julia Mills answers frankly that Dora is not suited to that kind of life. Despite his persisting love for Dora, David then starts wondering whether Dora would be a good wife to him, but he tacitly senses already '*A Little Cold Water*'.

In the novels appearing after his visit of Great Malvern in 1851, Dickens is more likely to refer to the direct physical benefits of cold water application.

In *Bleak House (1853)* we meet Mr. George Rouncewell, a retired army trooper with an athletic posture, "*a swarthy brown man of fifty, well mad, and good looking, with crisp dark hair, and a broad chest*". Mr. George, assisted by his servant Phil, "*marches out to the pump in the little yard and anon comes back with yellow soap, drifting rain, and exceedingly **cold water**. As he rubs himself upon a large jack-towel, blowing like a military sort of diver just come up, his hair curling tighter and tighter on his sunburnt temples the more he rubs it so that it looks as if it never could be loosened by any less coercive instrument than an iron rake or a curry-comb--as he rubs, and puffs, and polishes, and blows, turning his head from side to side the more conveniently to excoriate his throat, and standing with his body well bent forward to keep the wet from his martial legs, Phil, on his knees lighting a fire, looks round as if it were enough washing for him to see all that done, and sufficient renovation for one day to take in the superfluous health his master throws off*" (Chapter 26, '*Sharpshooters*').

In *A Tale of Two Cities (1859)*, the barrister Sydney Carton, the "*idlest and most unpromising of men (...)* loosened his dress, went into an adjoining room, and came back with a large jug of **cold water**, a basin, and a towel of two. Steeping the towels in the water, and partially wringing them out, he folded them on his head hideous to behold, sat down at the table, and said, now I am ready" (Chapter 5, '*The Jackal*').

In Chapter 31 of *The Uncommercial Traveller (1868)*²⁶, entitled '*Aboard Ship*', Dickens phantasies about a life aboard of a ship when he is laying in the harbour of

26. *All the Year Round*. 5 December 1968. New Uncommercial Samples. Aboard Ship. Chapter 30, Volume I "New Series", pages 12-17.

the city of New York, bound for Liverpool. Dickens compares his engine-driven steamer (S.S. Britannia) with an '*hydropathic establishment*'. "*Abetting myself in my idle humour, I closed my eyes, and recalled life on board of one of those mail-packets, as I lay, part of that day, in the Bay of New York, O! The regular life began--mine always did, for I never got to sleep afterwards--with the rigging of the pump while it was yet dark, and washing down of decks. Any enormous giant at a prodigious **hydropathic establishment**, conscientiously undergoing the water-cure in all its departments, and extremely particular about cleaning his teeth, would make those noises. Swash, splash, scrub, rub, toothbrush, bubble, swash, splash, bubble, toothbrush, splash, splash, bubble, rub. Then the day would break, and, descending from my berth by a graceful ladder composed of half-opened drawers beneath it, I would reopen my outer dead-light and my inner sliding window (closed by a watchman during the water-cure), and would look out at the long-rolling, lead-coloured, white topped waves over which the dawn, on a cold winter morning, cast a level, lonely glance, and through which the ship fought her melancholy way at a terrific rate. And now, lying down again, awaiting the season for broiled ham and tea, I would be compelled to listen to the voice of conscience,--the screw*".

Hydrotherapy in the post-Dickens era

Presently, hydrotherapy stills exists but on a much larger and varied scale including sauna visits, joint pouring sessions, wellness therapy, and body massage, nowadays emphatically advertised as '*Water based therapy to reduce pain and to improve strength and balance*'. For instance, the old Great Malvern Water Cure Establishment of the 19th century has now been transformed into a Malvern Spa Hotel, offering all these aforementioned facilities. The water applications according to the Kneipp cure have survived through the ages. For instance, it was used at the beginning of the 20th century in dedicated institutions to 'treat' mentally ill patients by the Dutch rontgenologist Pieter Hendrik Eykman (1862-1914) (100). Presently, the Kneipp cure is still very popular, particularly in Germany. In 2015, the German UNESCO Committee even decided to recognize "*Kneippen*" (water-treading) as traditional knowledge and practice according to the teachings of Sebastian Kneipp as a form of intangible cultural heritage (101). Also in Maastricht, the Netherlands, there is currently a Kneipp Cure Centre. At present, there are many Kneipp products on the market based on his '*Five Pillars*' dogma. The Norwegian "*Kneippbrød*", a whole

wheat bread, is the most commonly eaten bread in Norway.

Interestingly, cold water immersion has been suggested in professional athletes to enhance muscle recovery after exercise (102, 103). However, recent findings have indicated that that cold water immersion is no more effective than active recovery for reducing inflammation or cellular stress in muscle after a bout of resistance exercise (104, 105). Still there might exist a credible rationale for the benefits of cold water immersion (106). Currently, cryotherapy is becoming increasingly popular, and the number of freezing laboratories offering whole-body cryotherapy is growing.

GALVANISM

Galvanism is commonly defined as the effect of the application of electric current pulses through body tissues causing muscle contraction. It was named after the Italian physician and scientist Luigi Galvani (1737-1798) who in the 1780s and 1790s investigated the effect of electricity in dissected animals (107). In 1786 Galvani discovered that when a frog's legs are touched by both a copper probe and a piece of iron at the same time then they twitch just as if an electric current were present. He theorized that the action was caused by “*animal electricity*” i.e. biologically generated electricity. His theory was proven wrong by the Italian physicist and chemist Alessandro Volta (1745-1827), who believed that it was the presence of two different metals that was generating the electricity. Volta proved his theory right by creating the first chemical electric battery. Building on these scientific developments, a new medical doctrine was launched at the beginning of 19th century called ‘*electrotherapy*’, using electrical energy as medical treatment, such as for ailments as deafness and uterine haemorrhage (108, 109). In the meantime, electrotherapy had received a bad name in the medical profession through its widespread use by quack practitioners, calling themselves ‘medical galvanists’.

Galvanism in England

The English physician Golding Bird (1814-1854), member of the rather short-lived London Electrical Society (1837-1845), made efforts to oppose the quackery of galvanism, and was instrumental in bringing medical electrotherapy into the mainstream. Bird became acquainted with the Prussian physician Isaac Lewis Pulvermacher (1815-1884) who used Michael Faraday's 1831 invention of the magnetic induction coil to make his electrical chains. These voltaic chains became known as Pulvermacher's ‘*voltaic bands*’ or ‘*hydro-electric*’ chains. Pulvermacher came to Britain in 1850 to demonstrate

his electrotherapeutic device to notable physicians, showing that it literally could cure any type of disease. Appearing in 1851 at the First World's Fair at the Crystal Palace in London - also attended by Dickens - the voltaic chain soon became a topic of conversation in fashionable circles worldwide, with 50.000 people a year reportedly using the device. On 27 August 1853, there was a full-page advertisement in *The Lancet* saying ‘A new era in medical electricity is opened by Pulvermacher's patent portable hydro-electric chain batteries’, together with a supporting letter by Dr. Golding Bird. Its chief market, however, remained amongst the numerous quack practitioners who were taking advantage of the popularity of the relatively new treatment of electrotherapy.

Dickens and Galvanism

Dickens was quite aware of the effects of electrotherapy as testified by his correspondence with Michael Faraday (1791-1867)(110). Over the years, Dickens had developed a strong belief in the electromagnetic currents of the planet and their impact on his brains, reason why he always slept with his head facing north to improve his creativity (5). On 28 May 1850, Dickens asked Faraday whether he could adapt one of Faraday's Christmas Lectures²⁷ of 1848, entitled ‘*Chemical History of a Candle*’ for his weekly journal *Household Words*²⁸. Of interest, the potential medical implications of Faraday's inventions were recognized in a subsequent essay in *Household Words* in 1857, entitled “*The Lightning Doctor*”²⁹. The article said “*At the last annual meeting of the Royal College of Physicians, a new apparatus, was exhibited for applying Faradism to the treatment of neuralgia and paralysis, as first proposed by Dr. Duchenne, at Paris*”. *Next, a Lightning Doctor is introduced who uses electric currents (‘Faradization’) of the skin to treat patients with a variety of diseases, such as “nervous headache, tic-douloureux, sciatica, irritable breast, and anaesthesia, in which diseases “the most wonderful results have been effected, after all other treatments having proved unsuccessful”*. The most important

27. The Christmas Lectures are a series of lectures on a single topic each, which have been held at the Royal Institution in London each year since 1825.

28. Faraday was so kind to lend his notes to Dickens, which led to two articles in *Household Words*, “The Chemistry of a Candle” (Volume I, 3 August 1850, pages 439-444), and “The Mysteries of a Tea Kettle” (Volume II, 16 November 1850, pages 176-181). Both articles were composed by Percival Leigh (1813-1898), medical student at St. Bartholomew's Hospital, London, who abandoned the medical profession for writing. Leigh contributed 11 articles to Dickens's *Household Words*. In 1845, he played a role in Dickens's presentation of Ben Jonson's *Every Man in His Humour*.

29. *Household Words*. 7 November 1857. *The Lightning Doctor*. Volume XVI, pages 450-453 (written by Otto von Corvin, German author, 1812-1886).

scientific revelation, put forward by the Lightning Doctor, is the electric excitation of the diaphragm through which “it is possible to maintain respiration in a body even some time after death, and it may easily be conceived how very

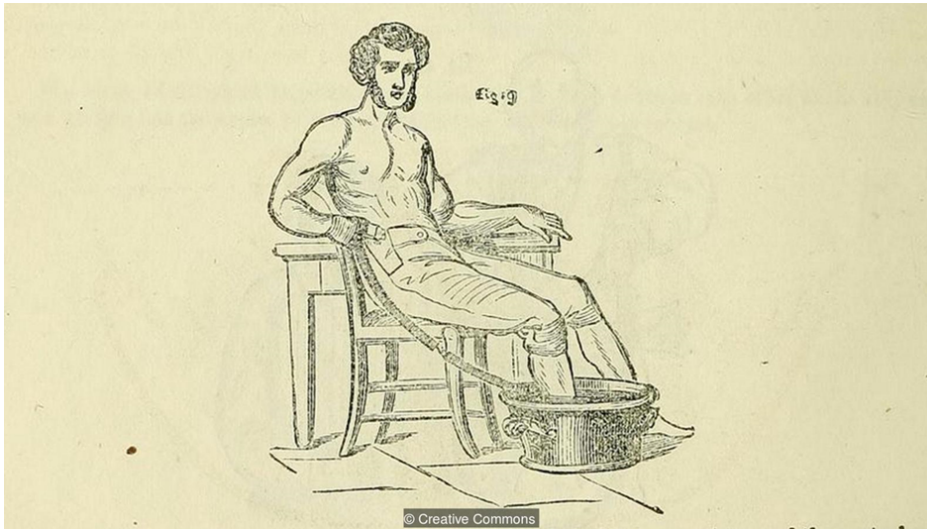

Figure 25. Galvanism. Diagram from Pulvermacher’s manual showing the way that Charles Dickens wished to treat his leg pain by the Voltaic Chain (112). www.creativecommons.org

important this agent may become in asphyxia, whether produced by charcoal fumes, by opium, by chloroform, by drowning, or by cholera. In all these cases. the first indication is to induce respiration, which is often to save life”. A true prelude to modern electrotherapy!

In his final years, Dickens became increasingly interested in Isaac Pulvermacher’s patented hydro-electric chain as a treatment option for his painful foot (Figure 25).

Remarkably, in the 1868 edition of *Bleak House*, there was an open advertisement for the voltaic chain. During his exhausting reading tours of the late 1860s, Dickens suffered from progressively tormenting pain in his right foot. His young friend and actress Lady Marie Effie Wilton Bancroft (1839–1921) advised Dickens to use Pulvermacher’s voltaic band. On 31 May 1870 Dickens wrote to Lady Bancroft: “Whether Mr. Pulvermacher succeeds or fails as to the Neuralgia, I shall al-

30. *The Letters of Charles Dickens*. The Pilgrim Edition. Volume Twelve 1868-1870, page 541.

ways consider myself under an obligation to him for having indirectly procured me the greatest pleasure of receiving a communication from you. For I hope I may lay claim being one of the most earnest and delighted of your many artistic admirers. Believe me, Faithfully Yours” (111)³⁰. On 3 June 1870, Dickens’s secretary K.P. Jeans asked, on the recommendation of Mrs. Bancroft, “Messrs. Pulvermacher and Co to try a voltaic band across his right foot, as a remedy against what he supposes to be Neuralgia there (originating in overwalking in deep snow), to which he is occasionally liable. (...) If Messrs. Pulvermacher and Co. will be so good as send him one, he will remit a cheque for its cost by return of post, and will give it the fairest trial”³¹. Unfortunately, the magic band was received too late, on 8 June 1870, the day before Dickens’s death. According to medical historian Robert Waits “If the Pulvermacher magic band was put to the test, the patient did not survive to report the result” (112). One of Dickens’s very last letters (if not his last), on 8 June 1870 dictated to his secretary K.P. Jeans, was addressed to Pulvermacher & Co, acknowledging receipt of the voltaic band: “Mr. Charles Dickens begs to enclose Messrs. Pulvermacher and Co a P.O. order for the band safely received. It has been obtained by mistake for a shilling or two more than the right amount. They can, if they please, return the balance in postage stamps” (20)³². History does not reveal whether the postage stamps indeed have been returned!

Galvanism in Dickens’s novels

In several of his novels, Dickens metaphorically alluded to galvanism and the galvanic device. Already in his first literary work *Sketches by Boz (1836)*, the electric effects of a galvanic battery are described. In Chapter 2 of *Tales*, entitled *Mr. Minns and his Cousin*³³, we meet the bachelor Mr. Augustus Minn and his cousin Mr. Octavius Budden, who has a dog that terribly frightens and electrifies Minn. “But I say, Minns, when will you come down and see us? You will be delighted with the place; I know you will. Amelia and I were talking about you the other night, and Amelia said--another lump of sugar, please; thank ye--she said, don't you think you could contrive, my dear, to say to Mr. Minns, in a friendly way--come down, sir--damn the dog! he's spoiling your curtains, Minns--ha!-- ha!--ha!" Minns leaped from his seat as though he had received the discharge from a galvanic battery. ‘Come out, sir! - go out, hoo!’

31. *The Letters of Charles Dickens*. The Pilgrim Edition. Volume Twelve 1868-1870, page 543.

32. *The Letters of Charles Dickens*. The Pilgrim Edition. Volume Twelve 1868-1870, page 548.

33. Dickens's first published work, originally titled *A Dinner at Poplar Walk*, appeared in *Monthly Magazine* in December 1833. It was retitled *Mr. Minns and his Cousin* for its inclusion in *Sketches by Boz (1836)*.

cried poor Augustus, keeping, nevertheless, at a very respectful distance from the dog; having read of a case of hydrophobia in the paper of that morning”.

The Battle of Life (1846), the fourth of Dickens’s five Christmas Books, Dickens reports of a galvanic attitude of Clemency Newcome, one of the two servants of the sisters Grace and Marion, the other servant being Ben Britain. The sisters live happily in an English village with their good-natured widower father Dr. Jeddler, whose philosophy is to treat life as a farce. Marion, the younger sister, is engaged with Alfred Heathfield, Jeddler’s ward who is leaving the village to complete his studies. He entrusts Marion to Grace’s care and makes a promise to return to win Marion’s hand. “Dr. Jeddler made a hasty move towards the breakfast, and they all sat down at table. Grace presided; but so discreetly stationed herself, as to cut off her sister and Alfred from the rest of the company (...). The Doctor took his usual position, opposite to Grace. Clemency hovered **galvanically** about the table, as waitress; and the melancholy Britain, at another and a smaller board, acted as Grand Carver of a round of beef and a ham” (Chapter 1, Part The First).

In *Hard Times (1854)* (Chapter 2, ‘Murdering the Innocents’), the cool and arithmetic schoolmaster Thomas Gradgrind is compared with a galvanic apparatus. “THOMAS GRADGRIND, sir. A man of realities. A man of facts and calculations. A man who proceeds upon the principle that two and two are four, and nothing over, and who is not to be talked into allowing for anything over. Thomas Gradgrind, sir - peremptorily Thomas - Thomas Gradgrind. With a rule and a pair of scales, and the multiplication table always in his pocket, sir, ready to weigh and measure any parcel of human nature, and tell you exactly what it comes to. It is a mere question of figures, a case of simple arithmetic (...) he seemed a kind of cannon loaded to the muzzle with facts, and prepared to blow them clean out of the regions of childhood at one discharge. He seemed a **galvanizing apparatus**, too, charged with a grim mechanical substitute for the tender young imaginations that were to be stormed away”.

In Chapter 5 of *Our Mutual Friend (1865)* entitled ‘Boffin’s Bower’, Silas Wegg enters a room in the Bower where he meets Mr. Nicodemus (Noddy) Boffin who “conducted him to the interior of the Bower and there presented him to Mrs. Boffin:-- a stout lady of a rubicund and cheerful aspect, dressed (to Mr. Wegg’s consternation) in a low evening-dress of sable satin, and a large black velvet hat and feathers (...) It was the queerest of rooms, fitted and furnished more like a luxurious amateur tap-room than anything else within the ken of Silas Wegg. There were two wooden settles

by the fire, one on either side of it, with a corresponding table before each. On one of these tables, the eight volumes were ranged flat, in a row, like a **galvanic battery**”.

In Chapter 10 of *Our Mutual Friend*, ‘A Marriage Contract’, there is Mr. Melvin Twemlow, who lives off of a small allowance from his cousin, Lord Snigsworth, and is described as “Grey, dry, polite, susceptible to east wind, First-Gentleman-in-Europe collar and cravat, cheeks drawn in as if he had made a great effort to retire into himself some years ago, and had got so far and had never got any farther”. More importantly, Twemlow clearly shows a galvanic nature. “Twemlow is melancholy. ‘No Adorable to bear me company here!’ thinks he. ‘No Adorable at the club! A waste, a waste, a waste, my Twemlow!’ And so drops asleep, and has **galvanic** starts all over him”.

Galvanism in the post-Dickens era

Leaving aside the indiscriminate use of ‘galvanism’ by Victorian quacks, the debate between Galvani and Volta created many offspring’s, such as electromagnetism, electrochemistry, the electrical battery, electrophysiology, and finally electro-stimulation or neuro-stimulation techniques. Galvani has been called the ‘father of electrophysiology’, a discipline that was further developed by the Dutch physiologist Willem Einthoven (1860-1827), who produced the first human electrocardiogram in 1902 - using a string-galvanometer - for which he was awarded the Nobel Prize in 1924. The use of electrotherapy has been part of physical therapy treatment for the past few decades. There have been numerous modalities used such as TENS, interferential, diathermy, magnetic therapy, ultrasound, laser and surface electromyography (113-116). Neurostimulation techniques have been revolutionized in the 20th century and are nowadays widely applied for a large variety of diseases (117-119). Ironically, these techniques are currently being used to treat patients with severe symptoms of Obstructive Sleep Apnea Syndrome (OSAS), a disease entity which was in 1956 actually for the first time described as the *Pickwick Syndrome!* (120, 121).

Wakley versus Elliotson: a true Antithesis?

From this survey several general conclusions can be drawn. First, the beginning of the 19th century was characterized by an enormous influx of novel and challenging medical approaches. The Victorian Age stood at the basis of modern medicine which changed from an empirical art to a rational science. Second, Dickens had a broad interest in everyday-medicine and its evolution in general. Third, he initially showed much more affinity with the newly introduced

unorthodox medicine than with the common medical treatment at that time; later in his life he increasingly recognized and appreciated the fruits of proven advanced medical science. Fourth, most of the unorthodox practices were already at that time considered to be pseudo-sciences. Fifth, despite Dickens's firm personal belief in several of the unorthodox practices, he showed his great fictional talent by elaborating these non-conformist methodologies in an unparalleled satirical way in his novels. Lastly, somewhat unexpectedly, several of the unorthodox practices of the 19th century did stand the test of time, at least they initiated and created new scientific opportunities.

These conclusions warrant the following comments. As mentioned before, in the early 1800s traditional medicine consisted mainly of purging, blistering and - above all - bloodletting as a universal cure. There were only a few drugs available such as digitalis, opiates, and mercury and/or silver nitrate (for remedial of venereal diseases). However, there was no scientific proof for bloodletting, and medications (lotions and potions) were given on a pure empirical basis. For instance, digitalis was given for dropsy, but it would take several hundred years before its true healing powers were understood. It is therefore not surprising that Dickens, and with him many others, put their hopes on challenging new medical developments. One of such exotic new ideas was mesmerism, a trend that would grasp the nation for several decades. However, it would split the medical world arising fundamental questions about the line between traditional medicine and quackery, between science and pseudoscience. It drove the two physicians and friends Wakley and Elliotson apart, the former advocating solid regular science and the latter engaging in untraditional 'advanced' medicine, self-evidently a more hazardous enterprise³⁴. Scientifically, the division line between conventional medicine and unorthodox medicine was extremely thin, since there was no sound scientific basis for conventional medicine and the therapeutic value of new avenues had still to be proven. So there was no true antithesis on purely scientific grounds; one could rather view this separation as a conflict between old-fashioned conservative thinking and modern challenging fancy; a risk-averse versus a risk-prone mentality and attitude.

Transition from Unorthodox to Regular Medicine; Hazardous to Cross the Line?

Principally, advances in medical science have to rely on acceptance of scientifically sound studies. So, by definition, new unorthodox approaches are not *per*

34. Apart from Elliotson's affinity with phrenology, mesmerism, and spontaneous human combustion, he also believed in the use of acupuncture, in particular for the treatment of rheumatism, showing 'magical effects' (122, 123).

se pseudo-sciences, but they can only be included in the domain of regular medicine after approval by thorough scientific investigation. As a result, unorthodox medicine may thereby cross the line to regular, orthodox medicine. However, this transition often goes along with hesitation and reluctance from traditionalists. Quite ironically, the risk of crossing the line from modern 'fancy' medicine to regular medicine couldn't be more dramatically demonstrated by the following event in Dickens's time.

When London suffered from its cholera outbreaks in 1831 and 1849, it was the English physician John Snow (1813-1858) who already at that time propagated his new *water-borne* theory versus the conventional *miasma i.e. airborne theory*. In the last week of August 1854, London was again struck by a cholera outbreak, requiring the lives of 70 people within 24 hours. After careful investigation - by constructing geographical maps of the victims of cholera in the center of London - Snow clearly showed that the water pump in Broad Street (SOHO District) was the primary cause of dissemination of cholera, indicating that the disease was transmitted by contaminated water and not by bad air (124). The credo of Snow was "*Cholera wasn't something you inhaled, but it was something you swallowed*" (125). Nevertheless, John Snow encountered a huge disbelief not only fueled by the local authorities Edwin Chadwick (1800-1890)³⁵, Sir Benjamin Hall (1802-1867)³⁶, and William Farr³⁷, but mainly by well-respected regular physicians, of whom Thomas Wakley was by far the most adamant! (126)³⁸.

In two sequential stinging editorials in *The Lancet* of 23 June and 30 June 1855, Wakley severely reprimanded Snow for his standpoint, wherein Snow was named and shamed in person. "*Why is it then, that Dr. Snow is singular in his opinion? Has he any fact to show in proof? No! But he has a theory, to the effect that animal matters are only injurious when swallowed! (...) In riding his hobby very hard, he has fallen down through a gully-hole and has never since been able to get out again*". *The Lancet* appeared thus strangely moralistic and intolerant in its editorial attitude to-

35. Social reformer and considered a 'health warrior' and inspirer of his time. "*But not blindly*", as clearly pointed out by Dorothy Parker and Roy Porter in their article '*The ghost of Edwin Chadwick*' BMJ 1990:301;352. "*For Chadwick himself was a Jekyll and Hyde figure. He was a crusading reformer, but he was also the infamous author of the Victorian poor law, with its work-house system; an arrogant centraliser; and a detester of doctors. This last Chadwick would doubtless be welcomed with open arms by many politicians. It is the other Chadwick, the public health champion, we should honour today*".

36. Sir Benjamin Hall (1802-1867). Welsh civil engineer and politician. The famous "Big Ben" may have been named after him.

37. William Farr (1807-1883). British epidemiologist, viewed as one of the founders of medical statistics.

38. Also Dickens and Florence Nightingale (1820-1910) adhered to the miasma theory.

wards John Snow. In 1867 there was ultimately a full recognition of Snow's theory after the fourth outbreak of cholera in East-London in 1866. Tragically, Snow had already died in 1858, and Wakley in 1862. So Wakley was not able to apologize to Snow and if so, Snow wouldn't have noticed it. Posthumously, John Snow was honoured with the title *'The Father of Epidemiology'* (127).

This significant and dramatic event lends support to the view of Elliotson in his Harveian Oration of 1846 that *"all greatest discoveries in medical science are opposed by the profession itself in the most violent and dishonest manner"*. It remains rather peculiar and astonishing to learn that the smart and *'orthodox'* Thomas Wakley played such a highly controversial and offensive role in this matter. Consequently, it once again proves that crossing the line from unorthodox to regular medicine i.e. accepting a new view or cure, is initially associated with great reluctance by many scientists, even (or just !?) by the outstanding and highly respected ones.

Dickens's View on Medicine over Time: from Unorthodox to Regular?

Dickens – as the master of imagination - had initially a great aspiration for original and daring medical approaches, thereby primarily moving more in the direction of Elliotson than that of Wakley. Out of all the new unorthodox approaches, Dickens showed the greatest affinity for mesmerism and spontaneous human combustion. At the end of his life Dickens indulged in galvanism, but this should rather be viewed as a last resource. Although he embraced unorthodox medicine in the first half of the 19th century, Dickens became more and more doubtful about its therapeutic benefits in the second half of the century. He became skeptical of homeopathy, increasingly satirized phrenology (particularly craniometry) and did not actively mesmerize anymore. Although Dickens liked swimming in cold water on a regular basis, Great Malvern or other water-cure institutions were not visited any longer³⁹.

In the 1850s, Dickens increasingly acclaimed regular orthodox medicine, especially when it showed to be beneficial for the whole population. When smallpox vaccination was made compulsory in England and Wales in 1853, it was on 30 June 1860 strongly advocated in Dickens's weekly journal *All the Year Round*: *"Our*

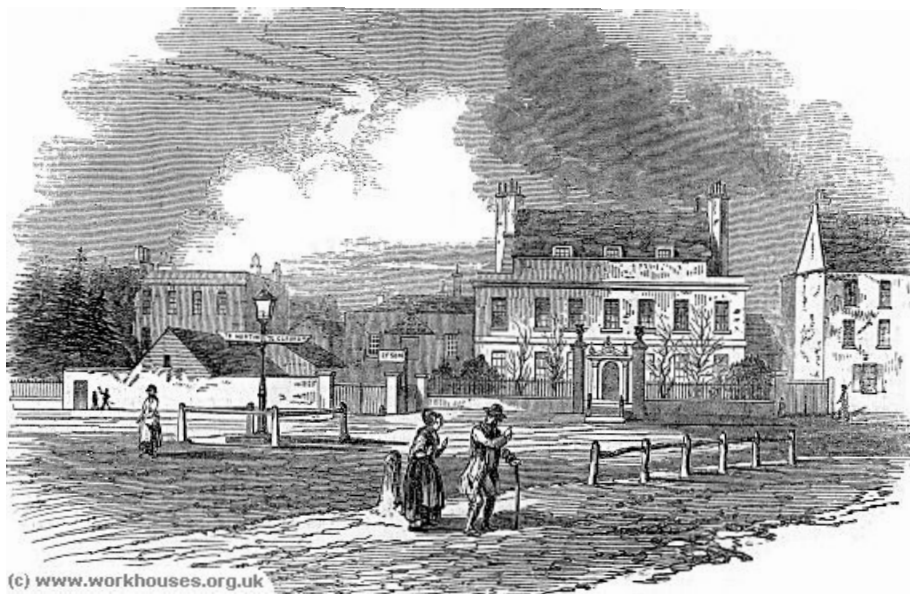
39. Dickens himself believed in the benefits of cold water. When he suffered from haemorrhoids in February 1867, he wrote to his general physician Francis Carr Beard on 18 February 1867: 'My "treatment" on my own hook will be (as usual) regularity of bowels, cold baths and good regular living. But I shall declare on claret until you instruct me' (20). The Letters of Charles Dickens. The Pilgrim Edition, Volume Eleven 1865-1867, pages 316-317.

*present wants, therefore, are but two: firstly, some measure for the renewal of the vaccine matter: secondly, a system of compulsory vaccination that will include provision for the actual enforcement of its penalties"*⁴⁰. Dickens became even a forerunner in using the anesthetic chloroform five years before it became common practice in England in 1854. Based on discussions with the Scottish obstetrician Sir James Young Simpson (1811-1870) - who had introduced chloroform in Scotland in 1847 - Dickens advised Catherine to use the anesthetic at the delivery of Henry, 16 January 1849, their eighth child. Dickens exclaimed after the birth: *"Chloroform did wonders"* (128). Other examples of his acute understanding in medical matters should also be quoted. As an example, on 19 August 1848 Dickens wrote in *The Examiner* (*'The Niger Expedition'*) that malaria appeared *'to yield to calomel in the first instance and strong doses of quinine afterwards more than to any other remedies'* (129). This was no less than the truth, though it was far from being recognized as such by a majority of the medical profession.

In a scientific and humanitarian sense, one might say that Dickens moved gradually more in the direction of the orthodox dogmatic Wakley. On 5 January 1849, Dickens and Wakley stood side by side when 180 children died from cholera at a privately operated residential school for pauper children in Tooting run by Mr. Bartholomew Drouet, a catastrophe known as the *'Tooting Cholera Disaster'*. At a subsequent coroner's inquest, presided over by Wakley, Drouet was found guilty of manslaughter. Despite sufficient evidence showing that Drouet was negligent in the treatment of the children in his care he was found not guilty at a criminal trial. Dickens became furious and wrote in 1849 altogether four scathing articles in the weekly journal *The Examiner*. The first article, published 28 January 1849, was called *'The Paradise at Tooting'* and ended with the sentence: *"The cholera, or some unusually malignant form of typhus assimilating itself to that disease, broke out in Mr. Drouet's farm for children, because it was brutally conducted, vilely kept, preposterously inspected, dishonestly defended, a disgrace to a Christian community, and a stain upon a civilised land"* (Figure 26). Finally, Dickens supported Wakley's Lancet in the 1860s when the journal founded a Sanitary Commission to combat the terrible conditions in the Workhouses. The abhorrent conditions in the workhouses have recently been nicely described by Peter Higginbotham, British author of several books on Workhouses in the 19th century (130).

It remains rather curious that Dickens got along well with both Thomas Wakley and John Elliotson. Dickens highly respected both physicians and he maintained

40. *All the Year Round*. 30 June 1860. An Important Matter. Volume III, pages 270-274. Author unknown.

(c) www.workhouses.org.uk

Figure 26. The Tooting Farm, Mr. Drouet's establishment for pauper children, 1849.
www.workhouses.org.uk

friendly relations with both of them for several decades till the end of both their lives. The animosity of Wakley versus Elliotson was publicly known since the late 1830s, but Dickens nowhere addresses this hostility, let alone the diversity of opinions between the two physicians. Wakley's point of view was crystal clear, but Dickens must also have known the feelings and thoughts of his intimate friend John Elliotson who was openly humiliated by Wakley. To the best of my knowledge, there is no reference to a letter or document offering a good explanation for this intriguing phenomenon, or it must simply be that Dickens cherished the friendship with both of them and therefore avoided a direct confrontation. Perhaps it is plausible to accept that Dickens, on one hand, followed the orthodox Wakley primarily in his endeavors to establish medical, humanitarian, and social welfare in real-life circumstances; on the other hand, Dickens gladly adhered to the beliefs of the nonconformist Elliotson to ingest the magical aura of 'fringe' medicine in his fictional novels. This dualistic view fits seamlessly with the description of Dickens by Jane Smiley⁴¹, one of his bi-

41. Jane Smiley (1949). American novelist, who won the Pulitzer Prize for Fiction in 1992 for her novel *A Thousand Acres* (1991). Her most recent novels *Some Luck* (2014), *Early Warning* (2015), and *Golden Age* (2015) comprise *The Last Hundred Years* trilogy covering one hundred years in the life of an Iowa family.

ographers, who called him a "*champion of both the overlooked classes and the eccentric individuals*" (131).

The Course of Unorthodox Medicine in the post-Dickens era

When following the natural course of the unorthodox medical practices, one may observe some remarkable phenomena. Already at Dickens's time most of the unorthodox approaches were dismissed as pseudo-sciences. This demise was not based on findings from thoroughly performed scientific studies, but primarily on disbelief and mistrust from contemporary old-fashioned medical scientists and traditional practitioners. Since in most cases a solid scientific basis lacked for the presumed efficacy of these approaches, they were soon designated as quackery and fell easily in the hands of swindlers. The 19th century was therefore not only known as "*The Age of Miracles*" (1), but also as "*The Golden Age of Quackery*" (132).

Paradoxically, it is noteworthy to observe that most of the pseudoscientific practices of the 19th century did '*survive*' - in one way or another - until present time. They laid the basis - be it directly or indirectly, be it rationally or irrationally - for current medical and public health practices. Bloodletting is still applied in specific medical conditions, phrenology gave the impetus to neuroanatomy, neuropsychology and brain mapping techniques, mesmerism to hypnosis and magnetic therapy, hydrotherapy to sauna bathing and cryotherapy, galvanism to electrophysiology and neuro-stimulation, and the pseudoscience homeopathy is still very much alive. Ironically, only spontaneous human combustion seems to be definitely extinguished.

Finally, and of paramount importance, Dickens was not an expert physician but a great writer of fiction. He was primarily a '*mythologist*' who transformed - by virtue of both his superb perceptive qualities and his social engagement - medical realism into literary imagination. Whether or not an ardent believer in non-traditional medicine in his private life, the inimitable Dickens customarily caricatured all the medical approaches, be it orthodox or unorthodox. From that point of view, there was no explicit need for Dickens to navigate or to choose between Wakley and Elliotson; he was no physician but rather a magician, juggling the literary hoops in his own independent way. Paul Schlicke worded it greatly: "*For though Dickens was usually dedicated to resisting the irrational, his imagination was fascinated by the extraordinary*" (8).

On 18 June 1870, the obituary of Charles Dickens in *The British Medical Journal* stated: "*What a gain it would have been to physic if one, so keen to observe and facile to describe, had devoted his powers to the medical art*" (133). However, I would

rather like to support the opposite view given by Meir Kryger, Yale Professor of Pulmonary Medicine, who referred in 2012 to Dickens's presumed 'failed medical career': "I believe that the British Medical Journal was wrong. If he had been a doctor, he would not have had the great impact on society that he had as one of the great authors of all time" (134). Perhaps the most deliberate statement in this matter is given by Dr. Richard Horton, M.D., current Editor-in-Chief of *The Lancet*, who remarked in 2008: "Charles Dickens was neither doctor nor scientist. Yet his novels are suffused with aspects of health and experimentation, ideas that touch issues readily recognizable today" (135).

REFERENCES

1. Williams G. *The Age of Miracles. Medicine and Surgery in the Nineteenth Century*. Academy Chicago Publishers, 1987.
2. Smithers DW. *Dickens's doctors*. Pergamon Press. Oxford, 1979.
3. Chesterton GK. *Charles Dickens*. Originally published in 1906.
4. Kaplan F. *Dickens: A Biography*. William Morrow. New York, 1988.
5. Ackroyd P. *Dickens: A Biography*. Sinclair-Stevenson. London, 1990.
6. Slater M. *Charles Dickens: A Life Defined by Writing*. Yale University Press. New Haven and London, 2009.
7. Tomalin C. *Charles Dickens: A Life*. Penguin Books Ltd. London, 2011.
8. Schlicke P. *The Oxford Companion to Charles Dickens*. Anniversary Edition. Oxford University Press. Oxford, 2011.
9. Bodenheimer R. *Knowing Dickens*. Cornell University Press. Ithaca New York, 2011.
10. Eysell J. *A medical companion to Dickens's fiction*. Peter Lang Publishing. Frankfurt am Main, 2005.
11. Moore W. *The Knife Man: Blood, body snatching, and the birth of modern surgery. The Extraordinary Life and Times of John Hunter, Father of Modern Surgery*. Broadway Books, 2005
12. Moore W. *Charles Dickens's scientific network*. Perspectives. Lancet. 2018;392:204.
13. Sharp D. *Thomas Wakley (1795-1862): a biographical sketch*. Lancet. 2012;379:1914-1921.
14. Jones R. *Thomas Wakley, plagiarism, libel and the founding of The Lancet*. Lancet. 2008;371:1410-1411.
15. Holmes D. *Wakley, and the age of "mental delusion"*. Lancet Oncol. 2009;10:847
16. Cheng TO. *Thomas Wakley and The Lancet*. Int J Cardiol. 2012;162:1-3.
17. Richardson R. *Coroner Wakley: two remarkable eyewitness accounts*. Lancet 2001;358:2150-2154.
18. Markel H. *Charles Dickens's work to help establish Great Ormond Street Hospital*, London. Lancet 1999; 354: 673-675.

19. Brain R. *Dickensian Diagnoses*. Br Med J. 1955;2(4955):1553-1556.
20. *The Letters of Charles Dickens*. The British Academy Pilgrim Edition Ed. Madeline House, Graham Storey, Kathleen Tillotson, et al. Vols. 1-12 (1965-2002).
21. Louis PCA. *Recherche sur les effets de la saignée dans plusieurs maladies inflammatoires et sur l'action de l'émétique et des vésicatoires dans la pneumonie*. Paris: Librairie de l'Académie Royale de Médecine; 1835.
22. Louis PCA. *Research on the effects of bloodletting in some inflammatory diseases*. Boston: Hilliard Gray; 1836.
23. Gobeé C. *Over de aanwijzing en tegenaanwijzing der bloedontlasting bij koortsziekten* (Dutch). Ned Tijdschr Geneesk. 1857;1:183-184.
24. Carter KC. *Change of type as an explanation for the decline of therapeutic bloodletting*. Stud Hist Philos Biol Biomed Sci. 2010;41:1-11.
25. Thomas DP. *The demise of bloodletting*. Journal Coll Physicians Edinb 2014;44:72-77.
26. Hughes Bennett J. *Observations on the restorative treatment of pneumonia*. Br Med J. 1866;1:627-630.
27. Bolann BJ, Distant S, Mørkrid L, Ulvik RJ. *Bloodletting therapy in hemochromatosis: Does it affect trace element homeostasis?* J Trace Elem Med Biol. 2015;31:225-259.
28. Sig AK, Guney M, Uskudar Guclu A, Ozmen E. *Medicinal leech therapy-an overall perspective*. Integr Med Res. 2017;6:337-343.
29. Michalsen A, Klotz S, Ludkte R, Moebus S, Spahn G, Dobos G. *Effectiveness of leech therapy in osteoarthritis of the knee. A randomized controlled trial*. Ann Intern Med. 2003;139:724-730.
30. Keeman JN. *Aderlating; een verdwenen populair therapeuticum* (Dutch). Ned Tijdschr Geneesk. 2007; 151:206-211.
31. Spurzheim J.G. Baldwin, Cradock, and Joy; London: 1815. *The physiognomical system of Drs. Gall and Spurzheim; founded on an anatomical and physiological examination of the nervous system in general, and of the brain in particular; and indicating the dispositions and manifestations of the mind*. [Google Scholar].
32. Bilal M, Edwards B, Loukas M, et al. *Johann Gaspar Spurzheim: A Life Dedicated to Phrenology*. Cureus 2017; 9(5): e1295.
33. Lee JA. *Cellular phrenology*. Lancet Oncol. 2003:194.
34. Duchesse d'Abrantès. *Memoirs of Napoleon, His Court and Family*, Vol. II, Ch. 27. Bentley. London, 1836.
35. Jenkins B. *Phrenology, heredity and progress in George Combe's Constitution of Man*. Br J Hist Sci. 2015;48:455-473.
36. *Report of the First Meeting of the Phrenological Society 1837-8*. The Lancet (Vol. I):295-298.
37. Hytch EJ. *Phrenological busts*. Lancet. 1836;682:29-30.
38. Hytch EJ. *Answer to objections against phrenology*. Lancet. 1838;795: 359-360.
39. Boshears R, Whitaker H. *Phrenology and physiognomy in Victorian literature*. Prog Brain Res. 2013;205:87-112.

40. Johnson E. *Charles Dickens: His Tragedy and Triumph*. Penguin Books, 1986 (First published in the United States of America by Little, Brown and Company, 1952).
41. Gaskell E. *Dickens and Medicine. An Exhibition of Books, Manuscripts and Prints to mark the Centenary of his Death: with an Introduction and Bibliography*. Wellcome Institute of the History of Medicine. London, 1970.
42. Putnam GW. *Four Months with Charles Dickens*. Atlantic Monthly, 1870.
43. Forster, John. *The Life of Charles Dickens*. London: Chapman and Hall, n. d. 2 vols. [Originally published in 3 vols., 1872-1874].
44. Smith A. *The ghost story 1840-1920. A cultural history*. Manchester University Press. Manchester and New York, 2010.
45. Marlow JE. *Charles Dickens: The Uses of Time*. Susquehanna University Press, Pennsylvania, 1994.
46. Gordon J. *The doctrines of Gall and Spurzheim*. Edinburgh Review. 1815;25:227-268.
47. McFie J. *Recent advances in phrenology*. Lancet. 1961;2(7198):360-363.
48. Parker Jones O, Alfaro-Almagro F, Jbabdi S. *An empirical, 21st century evaluation of phrenology*. Cortex. 2018;106:26-35.
49. Cohen J. *De onontkoombare afkomst van Eli d'Oliveira* (PhD Thesis, Dutch). Querido, 2015.
50. Simpson D. *Phrenology and the neurosciences: contributions of F. J. Gall and J. G. Spurzheim*. ANZ J Surg. 2005;75:475-482.
51. Sysling F. *Science and self-assessment: phrenological charts 1840-1940*. Br J Hist Sci. 2018;1-20.
52. Baber C. *After phrenology: neural reuse and the interactive brain*. Ergonomics. 2017;60:1173-1174.
53. Brodmann K. *Vergleichende Lokalisationslehre der Grosshirnrinde: in ihren Principien dargestellt auf Grund des Zellenbaues* (German). Johann Ambrosius Barth Verlag. Leipzig, 1909.
54. Penfield W, Boldrey E. *Somatic motor and sensory representation in the cerebral cortex of man as studied by electrical stimulation*. Brain 1937;60:389-443.
55. Glasser MF, Coalson TS, Robinson EC, Hacker CD, Harwell J, Yacoub E, Ugurbil K, Andersson J, Beckmann CF, Jenkinson M, Smith SM, Van Essen DC. *A multi-modal parcellation of human cerebral cortex*. Nature. 2016;536:171-178.
56. Apuzzo ML. *The enigma of cerebral function: milestones of comprehension*. World Neurosurg. 2014;82:1-2.
57. Kaplan F. *Dickens and Mesmerism, The Hidden Springs of Fiction*. Princeton University Press, 2015.
58. Dawson T. *Charles Dickens: Conjuror, Mesmerist and Showman*. Troubadour Publishing Ltd, 2016.
59. Steptoe A. "Mozart, Mesmer and Così fan tutte." Music and Letters. 1967: 248-255.

60. Montinari MR, Giardina S, Minelli P, Minelli S. *History of Music Therapy and Its Contemporary Applications in Cardiovascular Diseases*. South Med J. 2018;111:98-102.
61. Darnton R. *Mesmerism and the end of the Enlightenment in France*. Harvard University Press, 1986.
62. Moore W. *The Mesmerist: The Society Doctor Who Held Victorian London Spellbound*. Weidenfeld & Nicolson Publishers, 2017.
63. Moore W. *John Elliotson, Thomas Wakley, and the mesmerism feud*. Lancet 2017;398:1975-1976.
64. Kandela P. *Sketches from The Lancet*. The stethoscope. Lancet. 1998 ;352:997.
65. Schneck JM. *John Elliotson, William Makepeace Thackeray, and Doctor Goodenough*. Int J Clin Exp Hypn. 1963;11:122-130.
66. Ridgway ES. *John Elliotson (1791-1868): a bitter enemy of legitimate medicine? Part II: The mesmeric scandal and later years*. J Med Biogr. 1994;2:1-7.
67. Brown PS. *Mesmerism, galvanism and quackery*. Bristol Med Chir J. 1983;98:61-64.
68. Milne Bramwell J. *Hypnotism, its history, practice and theory*. Second Edition. Alexander Moring. Limes De La More Press. 32 George Street, Hanover Square, London W. 1906 (Chapter II).
69. Basford JR. *A historical perspective of the popular use of electric and magnetic therapy*. Arch Phys Med Rehabil. 2001;82:1261-1269.
70. Macklis RM. *Magnetic healing, quackery, and the debate about the health effects of electromagnetic fields*. Ann Intern Med. 1993;118:376-383.
71. Tinterow MM. *Satanic agency and mesmerism reviewed-James Braid*. Am J Clin Hypn. 1993;36:3-6.
72. Deeley Q. *Hypnosis as therapy for functional neurologic disorders*. Handb Clin Neurol. 2016;139:585-595. Review.
73. Adam P, Larson A. *Hypnosis for Surgical Pain*. Am Fam Physician. 2017;96:Online.
74. Sterkers N, Chabrol JL, De Troyer J, Bonijol D, Darmon JC, Donnez O. *Hypnosis as adjunct therapy to conscious sedation for venous access device implantation in breast cancer: A pilot study*. J Vasc Access. 2018;19:382-386.
75. Daitch C. *Cognitive Behavioral Therapy, Mindfulness, and Hypnosis as Treatment Methods for Generalized Anxiety Disorder*. Am J Clin Hypn. 2018; 61:57-69.
76. Muirhead Little E. *Spontaneous Combustion*. Br Med J. 1905; 2(2330): 464.
77. Bondeson J. *A Cabinet of Medical Curiosities*. Cornell University Press. (published in Paperback in the UK by L.B. Tauris and Co, Ltd, London, 1997). Spontaneous Human Combustion, pages 1-25.
78. Bomans G. *Dickens waar zijn uw spoken* (Dutch). Tweede Editie. Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1979.
79. Gamble JG. *Death by spontaneous combustion: Charles Dickens and the strange case of Mr. Krook*. Pharos Alpha Omega Alpha Honor Med Soc. 1999;62:111-115.

80. Bennett AG. *Spontaneous combustion*. Br Med J. 1905;2:417.
81. Parry LA. *Spontaneous combustion*. Br Med J. 1938;1:1237.
82. Thurston G. “*Spontaneous Human Combustion*”. Br Med J. 1938;1:1340.
83. Koljonen V, Kluger N. *Spontaneous Human Combustion in the Light of the 21st Century*. J Burn Care Res 2012;33:e102–e108.
84. Quatrehomme G, Guinier D, Suply B, Alunni V, Pedech A. *Isolated body combustion: new French cases, old worldwide issues*. Am J Forensic Med Pathol. 2013;34:90-94.
85. Byard RW. *The mythology of “spontaneous” human combustion*. Forensic Sci Med Pathol. 2016;12:350-2.
86. Holmes OW, Sr. *Homeopathy and its kindred delusions; two lectures delivered before the Boston society for the diffusion of useful knowledge*. William D. Ticknor. Boston, 1842.
87. Wood A. *Homeopathy Unmasked*. John Menzies. Edinburgh, 1844.
88. Shang A, Huwiler-Müntener K, Nartey L, et al. *Are the clinical effects of homoeopathy placebo effects? Comparative study of placebo-controlled trials of homoeopathy and allopathy*. Lancet. 2005;366:726e732.
89. Unlu A, Kirca O, Ozdogan M. *Homeopathy and cancer*. A. Journal of Oncological Sciences 2017;3:77-80.
90. Renckens CNM. *Er bestaat niets beters: reclame voor kwakzalvers vroeger en nu* (Dutch). Uitgave Bijzondere Collecties UVA, 2016.
91. Margry PJ. *Healing en ‘alternatief’ genezen: een culturele diagnose* (Dutch). Amsterdam: Meertens-Instituut (KNAW)/Amsterdam University Press, 2018.
92. Wright W. *Remarks on Malignant Fevers; and Their Cure by Cold Water and Fresh Air*. The London Medical Journal 1786; 7(Pt 2):109-115.
93. Rohde J. *Starvation and diet according to the Vinzenz Priessnitz family water book of 1847*. Forsch Komplementmed. 2007; 14:33-38.
94. Frexinos J. [The cold water cure of the parish priest Kneipp and the development of natural medicine in the nineteenth century] (French). Rev Soc Fr Hist Hop. 2006;(123-124):64-67.
95. McMenemy WH. *The Water Doctors of Malvern, with Special Reference to the Years 1842 to 1872*. Proceedings of the Royal Society of Medicine, 1951.
96. Marland H, Adams J. *Hydropathy at Home: The Water Cure and Domestic Healing in Mid-Nineteenth-Century Britain*. Bull Hist Med. 2009; 83: 499-529.
97. Bradley J, Depree M. *A Shadow of Orthodoxy? An Epistemology of British Hydropathy, 1840–1858, Medical History*. 2003;47:173–194.
98. Grierson J. Dr. Wilson and his Malvern Hydro: Park View in the Water Cure Era. Cora Weaver, 1988.
99. Lytton EB. *Confession of a water patient*. H. Balliere, 1847.
100. Trapman J. *De internationalistische idealen van de medicus P.H. Eijkman (1862-1914)*. Jaarboek Die Haghe (Dutch). 1998: 197-217.
101. Ko Y. *Sebastian Kneipp and the Natural Cure Movement of Germany: Between Naturalism and Modern Medicine*. Uisahak. 2016;25:557-590.
102. Nye EA, Edler JR, Eberman LE, Games KE. *Optimizing Cold-Water Immersion*

- for Exercise-Induced Hyperthermia: An Evidence-Based Paper*. J Athl Train. 2016;51:500-501.
104. Stephens JM, Sharpe K, Gore C, et al. *Core Temperature Responses to Cold-Water Immersion Recovery: A Pooled-Data Analysis*. Int J Sports Physiol Perform. 2018;13:917-925.
105. Allan R, Mawhinney C. *Is the ice bath finally melting? Cold water immersion is no greater than active recovery upon local and systemic inflammatory cellular stress in humans*. J Physiol. 2017;595:1857-1858.
106. Peake JM, Roberts LA, Figueiredo VC, et al. *The effects of cold water immersion and active recovery on inflammation and cell stress responses in human skeletal muscle after resistance exercise*. J Physiol. 2017;595:695-711.
107. Tipton MJ, Collier N, Massey H, Corbett J, Harper M. *Cold water immersion: kill or cure?* Exp Physiol. 2017;102:1335-1355.
108. Finger S, Piccolino M, Stahnisch FW. *Alexander von Humboldt: galvanism, animal electricity, and self-experimentation part 1: formative years, naturphilosophie, and galvanism*. J Hist Neurosci. 2013;22:225-260.
109. Söderfeldt Y. *The galvanic treatment of deafness and the trials at the Berlin Royal Deaf-Mute Asylum in 1802*. Eur Arch Otorhinolaryngol. 2013;270:1953-1958.
110. Radford T. *On Galvanism Applied to the Treatment of Uterine Haemorrhage*. Prov Med Surg J. 1844;8:603-608.
111. Griffith B. *Dickens and the haunted chemist*. Chemistry World, 2012.
112. The Selected Letters of Charles Dickens. Hartley J. (Ed). Oxford University Press, Oxford, 2012.
113. Waits RK. *Gustave Flaubert, Charles Dickens, and Isaac Pulvermacher's “magic band”*. Prog Brain Res. 2013;205:219-239.
114. Frederiks J, Swenne CA, Ghafoerkhan A, et al. *Rhythmic sensory stimulation improves fitness by conditioning the autonomic nervous system*. Neth Heart J. 2002;10:43-47.
115. Tikitsky R, Chen L, Narayan P. *Electrotherapy: yesterday, today and tomorrow*. Haemophilia. 2010 ;16 Suppl 5:126-131.
116. Gademan MG, Sun Y, Han L, et al. *Rehabilitation: Periodic somatosensory stimulation increases arterial baroreflex sensitivity in chronic heart failure patients*. Int J Cardiol. 2011;152:237-241.
117. Heidland A, Fazeli G, Klassen A, et al. *Neuromuscular electrostimulation techniques: historical aspects and current possibilities in treatment of pain and muscle wasting*. Clin Nephrol. 2013;79 Suppl 1:S12-23.
118. Gademan MG, van Exel HJ, van de Vooren H, et al. *Exercise-resembling effects of periodic somatosensory stimulation in heart failure*. Int J Cardiol. 2013;168:3327-3333.
119. Pietrock C, von Haehling S. *Sleep-disordered breathing in heart failure: facts and numbers*. ESC Heart Fail. 2017;4:198-202.
120. Alagapan S, Lustenberger C, Hadar E, Shin HW, Fröhlich F. *Low-frequency direct cortical stimulation of left superior frontal gyrus enhances working memory performance*. Neuroimage. 2019; 184:697-706.

121. Bickelmann AG, Burwell CS, Robin ED, Whaley RD. *Extreme obesity associated with alveolar hypoventilation; a Pickwickian syndrome*. Am J Med. 1956; 21:811-818.
122. Costanzo MR, Ponikowski P, Javaheri S, et al. *Remedé System Pivotal Trial Study Group. Transvenous neurostimulation for central sleep apnoea: a randomised controlled trial*. Lancet. 2016; 388:974-982.
123. Elliotson J. *On the Use of the Sulphate of Copper in Chronic Diarrhœa. To which are added some Observations on the Use of Acupuncture in Rheumatism*. Med Chir Trans. 1827; 13(Pt 2):451-468.
124. Elliotson J. "Acupuncture" in Forbes J, Tweedie A & Conolly J (Eds). *The Cyclopædia of Practical Medicine: Comprising Treatises on the Nature and Treatment of Diseases, Materia Medica and Therapeutics, Medical Jurisprudence, etc. etc., Volume I (Abd-Ele)*, Sherwood, Gilbert, and Piper. London, 1832, pages 32-34.
125. Steven Johnson. *The Ghost Map*. Riverhead Books, Penguin Putnam Inc. New York, 2006.
126. Hempel S. *John Snow*. Lancet. 2013; 381:1269-1270.
127. Froggatt SP. *John Snow, Thomas Wakley, and The Lancet*. Anaesthesia. 2002; 57: 667-675.
128. Santos-Lozano A, Baladrón C, Martín-Hernández J, Morales JS, Ruilope L, Lucia A.M. *Health and the legacy of John Snow*. Lancet. 2018; 391:1479-1480.
129. Nayder L. *The other Dickens: a life of Catherine Hogarth*. Cornell University Press, Ithaca & London, 2011.
130. *Miscellaneous Papers by Charles Dickens*. Delphi Classics. United Kingdom, 2017.
131. Higginbotham P. *Workhouses of London and the South East*. The History Press Ltd, 2019.
132. Smiley J. *Charles Dickens*. Weidenfeld & Nicholson. London, 2002. Afterword, page 211.
133. Holbrook SH. *The Golden Age of Quackery*. New York. MacMillan, 1959:18-32.
134. *Obituary Charles Dickens*. Br Med J 1870; 1: 636.
135. Kryger M. *Charles Dickens: impact on medicine and society*. J Clin Sleep Med. 2012; 8:333-338.
136. Horton R. *The resistance of Little Dorrit*. Lancet 2008; 371:468-469.
137. *Dickens's Editions used for Primary Sources*
138. *American Notes*. Granville Publishing, London, 1985.
139. *Barnaby Rudge*. Penguin Books Ltd. Ed. Gordon Spence. Harmondsworth, Middlesex, England, 1971 (Reprinted Edition 1982).
140. *Bleak House*. Penguin Books Ltd, Harmondsworth, Middlesex, England, 1971 (Reprinted Edition 1982)
141. *A Christmas Carol. The Original Manuscript*. A Facsimile of the Manuscript in The Pierpont Morgan Library. Dover Publications Inc, New York, 1971.
142. *A Christmas Carol and Other Christmas Books*. Introduction and Notes by Robert Douglis-Fairhurst. Oxford University Press, 2006.

143. *David Copperfield*. Penguin Books Ltd. Ed. Trevor Blount. Harmondsworth, Middlesex, England, 1966 (Reprinted Edition 1980).
144. *Dickens from Pickwick to Dombey*. Steven Marcus. W.W. Norton & Company, London, 1985. (Originally published in 1965).
145. *Dombey and Son*. Penguin Books Ltd, Harmondsworth, Middlesex, England, 1971 (Reprinted Edition 1982).
146. *Great Expectations*. Penguin Classics. Ed. Charlotte Mitchell. Revised Dickens Chronology and new appendix, 2003
147. *Hard Times*. MacMillan Student's Novels. Ed. James Gibson. MacMillan Education Limited, London, 1983.
148. *Household Words (1850-1859)*. Publisher London: Bradbury & Evans. Digitizing sponsor Dickens Journals Online (DJO). Contributor University of Buckingham, 2012.
149. *Three Letters from Charles Dickens to Michael Faraday*. 1850. Google Books.
150. *Little Dorrit*. Penguin Books Ltd. Ed. John Holloway. Harmondsworth, Middlesex, England, 1967 (Reprinted Edition 1982).
151. *Martin Chuzzlewit*. The World's Classics. Oxford University Press, Oxford, 1984.
152. *The Mudfog Papers and Other Sketches*. Richard Bentley and Son, Publishers in Ordinary to Her Majesty the Queen, London, 1880.
153. *The Mystery of Edwin Drood*. The World's Classics. Ed. Margaret Cardwell. Oxford University Press, Oxford, 1982.
154. *Nicholas Nickleby*. Bantam Books. Bantam Classic Edition, London, 1983.
155. *No Thoroughfare (with Wilkie Collins)*. Kessinger Publishing Co. Whitefish, Montana, USA, 2004.
156. *Mr. Nightingale's diary : a farce in one act (with Mark Lemon)*. James R. Osgood & Company. Boston, 1877.
157. *The Old Curiosity Shop*. Penguin Books Ltd, Harmondsworth, Middlesex, England, 1972 (Reprinted Edition 1980).
158. *Our Mutual Friend*. Penguin Books Ltd. Ed. Stephen Gill. Harmondsworth, Middlesex, England, 1971 (Reprinted Edition 1979).
159. *Pickwick Papers*. Penguin Books Ltd. Ed. Robert L. Patten. Harmondsworth, Middlesex, England, 1972 (Reprinted Edition 1978).
160. *Sketches by Boz and other early papers 1833-1839*. Dickens' Journalism. Ed. Michael Slater. Phoenix Giants, London, 1994.
161. *Supernatural Short Stories*. Alma Classics Ltd. London House, Richmond, United Kingdom, 2012.
162. *A Tale of Two Cities*. Bantam Books. Bantam Classic Edition, London, 1981.

SOCIETY OF THE ‘SPECTRACLE’: A STUDY OF DICKENS’ GHOSTS —Part 2: *The Crisis of Faith*

Roselinde Bouman

Introduction

Victorian society is sometimes referred to as the ‘Society of the Spectacle’. It relished in the delights of Gothic spectacle, including magic lantern shows, séances and the vivid ghost stories of Charles Dickens, rendering it perhaps, more of a Society of the ‘Spectracle’. It is no secret that Dickens himself was something of a ghost enthusiast. Not only was he an avid reader of ghost stories who often included spectres in his writing, he was also an active practitioner of mesmerism and member of the London Ghost Club. At the same time, he was, like many of his contemporaries, deeply sceptical of spirituality and determined to find natural explanations for supernatural phenomena. This begs the question: to what extent did Dickens take ghosts seriously and what moved him to include them in so many of his works?

It is my belief that Dickens uses ghosts to assuage anxiety. After all, his ghosts often take the shape of a mentor or friend who serves as a source of comfort and absolution through moral transformation. In a series of three articles, I indicate three sources of anxiety in Victorian society and discuss how Dickens uses spectres to address and relieve them. Where the first article explored the relationship between ghosts and the worldly concerns of urban sanitation and mental health, this second article examines their role as a response to spiritual distress: the crisis of faith¹.

The Crisis of Faith

The Age of Enlightenment radically changed how people regarded the world. Where God had been the centre of the universe around which everything revolved, there was now a shift in focus to the individual and his or her reason and intellect as the primary source of authority.

Darwin’s evolution theory left fundamentals of the Christian faith, such as the origin theory, the afterlife and the final judgment, severely scathed, causing people to feel intensely vulnerable and insecure. After all, if there was no afterlife or final judgment, how could moral behaviour and compliance with Christian values be war-

1. Bouman, Roselinde. “Society of the ‘Spectracle’: a study of Dickens’s Ghosts – Part 1: Urban Sanitation and Mental Health.” *The Dutch Dickensian*, XXXIV.93 (2019): 3-11.

ranted? This waning influence of the Church and the anxiety that it caused is often referred to as ‘the crisis of faith’. Three of Dickens’ Christmas Books – *A Christmas Carol*, *The Chimes* and *The Haunted Man and the Ghost’s Bargain* – feature ghostly figures that appear to be a response to this crisis in faith.

In the first place, because they inspire hope in a form of afterlife, be it as a spirit, or as a ‘rebirth into life’. The Gothic’s fascination with death and decay drew attention to the question what happens after death. The appearance of ghosts in Dickens’ books may have been a comfort to the Victorian reader: their presence confirms that there is a form of afterlife, even if it diverges from biblical tradition.

Gratitude and the Religion of Love and Compassion

Confirming the existence of the afterlife is not the only way in which Dickens’ ghosts respond to the crisis of faith. They also emphasise and endorse the Christian values of gratitude and compassion. Dickens, like many Victorians, condemned the urban demoralization and abatement of Christian values that he experienced in London. He saw his fiction as a way to provide the insecure and vulnerable public with a place of refuge. His Christmas books formed the perfect opportunity to integrate his social concern with compassion, forbearance and human forgiveness with his spiritual interest in repentance, pious morality and divine judgement. Throughout these books, he emphasises the importance of gratitude through the use of ghosts. For example, when a ghost shows Scrooge the Cratchits for the first time:

*They were not a handsome family; they were not well dressed; their shoes were far from being water-proof; their clothes were scanty; and Peter might have known, and very likely did, the inside of a pawnbroker’s. But, they were happy, grateful, pleased with one another, and contented with the time.*²

The abstemious Cratchits rejoice in their Christmas dinner. Despite the fact that the meal is meagre ‘nobody said or thought it was at all a small pudding for a large family. It would have been flat heresy to do so’.³ Mind the connection between ingratitude and heresy here. To speak, or even think selfish or ungrateful thoughts does not become a humble, Christian family like the Cratchits. Similarly, *The Chimes*’ Toby Veck refuses to eat a little of the food that he has prepared for his guests, despite the fact that he himself is hungry. Instead, he pretends not to like bacon and declares that

2. Dickens, C. *A Christmas Carol*. London: Chapman and Hall, 1843: 44.

3. Idem: 43.

the food is *'perfectly uninteresting to him'*⁴.

Besides gratitude, Victorians embraced *'the religion of love and compassion'*.⁵ The Christmas books address the need for compassion on various levels: within the family, for one's neighbours and friends, and for society at large. The family and the home often feature as places of refuge and morality in Dickens' work. Contrastingly, Scrooge's house in the *Carol* can hardly be called a home. The luxurious, but dismal mansion forms a perfect London equivalent to the gloomy castles favoured by Gothic authors. Like Scrooge himself, the house is isolated, dark and cold. Dickens describes it as *'a gloomy suite of rooms'* that looks so out of place that *'one could scarcely help fancying it must have run there when it was a young house, playing hide-and-seek with other houses, and forgotten the way out again'*.⁶ The house, again like Scrooge, is *'lost'*: it does not belong, is not cared for and does not fulfill its purpose as a place of refuge and comfort, in the same way that Scrooge does not fulfill his role as a caring and humanitarian member of society. In the company of the Ghosts of Christmas Past and Present, Scrooge visits other houses and experiences what a family home can be. His nephew's house is characterised by gaiety and abundance, which, if not exactly Christian in its debauchery, is warm and welcoming. Scrooge is allowed a glimpse of his ex-fiancée Belle's house and cannot help but be touched by the *'joy, and gratitude, and ecstasy!'* he finds therein.⁷

The religion of love and compassion reaches beyond the home. Indeed, the ghost of Jacob Marley explains that *'the common welfare . . . charity, mercy, forbearance, and benevolence'* were all his, and everyone's, business.⁸ In *The Chimes*, Veck is reproached and punished for his criticism of the *'immoral poor'* by the bells of his local church. They claim that he *'who turns his back upon the fallen and disfigured of*

4. Dickens, C. *The Chimes*. London: Chapman and Hall, 1844: 29.

5. Logan, D. A., H. Martineau, *Victorian Imperialism, and the Civilizing Mission*. Farnham: Ashgate Publishing Ltd., 2010: 27

6. Dickens, C. *A Christmas Carol*: 14.

7. Idem: 33.

8. Idem: 19.

his kind; abandons them as vile; and does not trace and track with pitying eyes the unfenced precipice by which they fell from good . . . does wrong to Heaven and man, to time and to eternity'.⁹ The fact that this message comes though church bells is, of course, no coincidence. The effect of religious music upon the mind of the sinner is a motif that Dickens avidly employs. For example in the *Carol*, where Scrooge realises that

*When this strain of [Christmas] music sounded, all the things that Ghost had show him, came upon his mind; he softened more and more; and thought that if he could have listened to it often, years ago, he might have cultivated the kindnesses of ife for his own happiness with his own hands, without resorting to the sexton's spade that buried Jacob Marley.*¹⁰

The music makes Scrooge comprehend that practising the Christian faith might have helped him be a more charitable person, and would have rendered the ghostly visits unnecessary. Likewise, in *The Haunted Man* Redlaw hears Christmas music coming from a church, that makes him feel *'as if there were some friend approaching within his reach'*.¹¹ He indeed has such a friend: the angelic Milly Swidger, who in her kindness and charity is the true embodiment of Christian values. Redlaw acknowledges the similarity between the consolation provided by the music and Milly herself when he declares: *'Your voice and music are the same to me'*.¹²

Remembrance and Repentance

This article's final interpretation of ghosts as a response to the crisis of faith, lies in their role as representatives of the Godly on earth, as they are in a position to grant people salvation through penitence. The protagonists of the *Carol*, *The Chimes* and *The Haunted Man* are arguably all lost souls. Scrooge has willfully estranged himself from society, Veck has been led astray by the media and Redlaw loses himself in his attempt to rid himself of sorrow. Redlaw is haunted by memories of his childhood and deceased sister. When a ghost offers him the opportunity to rid himself of his unhappy memories, he reluctantly agrees. Unfortunately, it turns out his memory is closely connected to his humanity, with the effect that when he loses the memories of his family, he subsequently loses the ability to feel compassion. Redlaw is contrasted with Milly Swidger,

9. Dickens, C. *The Chimes*: 37.

10. Dickens, C. *A Christmas Carol*: 47.

11. Dickens, C. *The Haunted Man and the Ghost's Bargain*. London: Chapman and Hall, 1848: 50

12. Idem: 62.

who suffers greatly from the loss of her child. Never wavering in her faith, however, Milly is convinced that ‘if [she] tried to lead a good life, [she] should meet in Heaven a bright creature, who would call [her], Mother!’.¹³

After Redlaw has made his bargain and the ghost has disappeared, he hears a shrill cry, ‘like the cry of someone in the dark who had lost the way. He looked confusedly upon his hands and limbs, as if to be assured of his identity, and then shouted in reply, loudly and wildly; for there was a strangeness and terror upon him, as if he too were lost’.¹⁴ The suggestion is that in losing his memory, Redlaw has lost his soul, his very identity. From that moment, he is an altered man. His student is shocked to perceive his altered manner, voice and the constraint that has come upon his words and looks. When Redlaw crosses a churchyard, he is now unable to attach any tender, compassionate feeling to the sight of the graves. When he looks at the stars, he sees nothing but astronomical figures that he can study scientifically and when he hears music, he merely connects the sound to the mechanisms of the instruments.¹⁵ It is, if you will, an accurate description of an undesired state of scientific agnosticism. Arguably, the underlying message of this story is a warning of the dangers of adhering only to scientific proof and forgetting about the very qualities that, although being unmeasurable, make us human. Redlaw is cursed to spread his ‘gift’ wherever he goes. His servant, the old Mr. Swidger, constantly repeats variations on the phrase ‘I recollect it, and I’m eighty-seven!’ to emphasise his good memory. His reminiscence enables him to feel genuine empathy. When his son has ‘fallen very low’, he can recall the image of his son as a healthy, innocent boy and love him all the more for it.¹⁶ His strong memory thus helps him to be virtuous, which gives context to his other catch-phrase: ‘Lord, keep my memory green! It’s very good and pious’.¹⁷ When Mr. Swidger is eventually ‘infected’ with Redlaw’s curse, he becomes forgetful, making statements such as: ‘I recollect once—no I don’t—no, it’s broken off’.¹⁸ He, too, experiences moral repercussions and finds himself indifferent to other people’s welfare. He claims: ‘It [a half-forgotten memory] was something about a game of cricket and

13. Dickens, C. *The Chimes*: 66.

14. Dickens, C. *The Haunted Man and the Ghost’s Bargain*: 17.15. *The Haunted Man and the Ghost’s Bargain*: 40.

16. Idem: 9.

17. Idem: 12.

18. Idem: 46.

*a friend of mine . . . I wonder what became of him—I suppose he died? But I don’t know. And I don’t care, neither; I don’t care a bit’.*¹⁹

Redlaw and Mr. Swidger are not the first characters to realise that remembrance is intrinsically bound up with morality, emotion and compassion. In the *Carol*, Scrooge is overcome by emotions for the first time in a long time when he sees and remembers his hometown. His lip starts to tremble and there is a tear upon his cheek, which he dismisses as a pimple.²⁰ When the Ghost of Christmas Past asks him if he recollects the way, Scrooge answers: ‘Remember it! I would walk it blindfold’ to which the ghost replies: ‘Strange to have forgotten it for so many years!’.²¹ It seems that the connection works both ways: losing one’s memories might result in a lack of compassion, and down-shutting one’s emotions might cause one to lose access to stirring memories. Scrooge’s last ghost appears at the moment that he remembers Marley’s message: ‘he remembered the prediction of old Jacob Marley, and lifting up his eyes, beheld a solemn Phantom, draped and hooded, coming, like a mist along the ground, towards him’.²² It is, arguably, when Scrooge opens himself up to recollection, that he opens himself up to salvation.

Repentance is key in the characters’ transformation. Both Scrooge and Redlaw are required to confront and relive their painful past before they can repent. Oulton’s discussion of *Great Expectations* character Miss Havisham applies here: ‘her suffering has ultimately allowed her to feel pity and at this point the imagery surrounding her moves from that of moribund decay to purifying fire’.²³ Like Miss Havisham, Scrooge and Redlaw need to suffer in order to purify themselves and regain their lost souls. And indeed, when Redlaw regains his memory ‘an interest in those who were around him was revived’ and it is then that he ‘truly felt how much he had lost, and could compassionate his own condition’.

In order to be pardoned, Scrooge, Redlaw and Veck have to demonstrate true repentance. Scrooge promises to ‘honour Christmas in [his] heart, and try to keep it all the year’ and that he ‘will not shut out the lessons that [the ghosts] teach’.²⁵ Redlaw claims that he has learned that in ‘good and evil, happiness and sorrow, in the memories of men’ nothing can be filtered out without harming the entire structure.²⁶ Veck,

19. Dickens, C. *The Haunted Man and the Ghost’s Bargain*: 46.

20. Dickens, C. *A Christmas Carol*: 25.

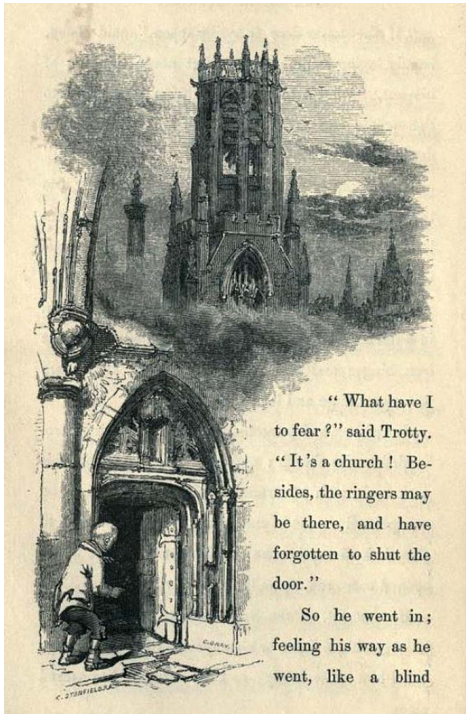
21. Idem.22. *A Christmas Carol*: 51.

23. Oulton, C. *Literature and Religion in Mid-Victorian England*. London: Palgrave Macmillan, 2002: 144.

24. Dickens, C. *The Haunted Man and the Ghost’s Bargain*: 60.

25. Dickens, C. *A Christmas Carol*: 62.

26. Dickens, C. *The Haunted Man and the Ghost’s Bargain*: 48.

who is punished for his condemnation of the poor by a vision that shows his own daughter committing infanticide, cries out *‘I have learnt it!’* and begs the ghosts to *‘have mercy on me in this hour, if, in my love for her, so young and good, I slandered Nature in the breasts of mothers rendered desperate! Pity my presumption, wickedness, and ignorance, and save her’*.²⁷ According to Oulton, *‘For Dickens . . . sanctification has a directly religious significance’* and he replaces final judgment with *‘a form of individual atonement for sin, and so came dangerously close to the evangelical ideal of spiritual expiation’*.²⁸ Once this repentance has been done, Scrooge, Redlaw and Veck start life afresh, mentally *‘reborn’*. In Scrooge and Veck’s case, this rebirth is

even quite literal, as in their ghostly visions they have both been confronted with their own dead selves.

In conclusion

As *The Haunted Man’s* Mr. Swidger says: *‘there is hope . . . for all who are softened and penitent’*.²⁹ Dickens’ on-ly condition, it seems, is that this hope cannot be granted by man, but solely by God. In an evangelic reading of the Christmas books, God – or the spiritual aspect of the human soul – is represented by *‘didactic’* ghosts. These ghosts serve to assuage several anxieties resulting from the waning influence of the Church. Firstly, they inspire hope in a form of afterlife, be it as a spirit, or as a *‘rebirth into life’*. Furthermore, they emphasise and endorse the Christian values of gratitude and compassion. And finally, they, being a representative of the Godly on earth, are in a position to grant people salvation for their penitence. After all, the Bible says: *‘if someone from the dead visits them, they will repent’*.

27. Dickens, C. *The Chimes*: 58.

28. Oulton: 129.

29. Dickens, C. *The Haunted Man and the Ghost’s Bargain*: 44.

DE MISSIE VAN KLEINE NELL EN DE RUST VAN HET GRAF

Edina van Daalen

Nelly Trent heeft zichzelf een zware taak toebedeeld, een missie als het ware. In Van Dale wordt een missie omschreven als een *“zending met een bijzonder doel, speciale opdracht, taak”*. Nelly neemt het initiatief om haar grootvader en haarzelf te redden; vluchten uit de handen van schuldeiser Quilp en voorkomen dat haar grootvader weer gaat gokken. Als jong meisje neemt ze de verantwoordelijkheid van een volwassene op zich terwijl haar grootvader een zeer onrealistisch, zo niet kinds doel probeert na te jagen: een fortuin verdienen aan de speeltafel ten bate van zijn geliefde kleindochter, zoals hij zelf beweert: *“All is for her sake. I have borne great poverty myself, and would spare her the sufferings that poverty carries with it. I would spare her the miseries that brought her mother, my own dear child, to an early grave. I would leave her—not with resources which could be easily spent or squandered away, but with what would place her beyond the reach of want for ever.”* (Ch.3)– het klinkt als een goed excuus voor zijn gokverslaving – maar daarmee bezorgt hij Nelly ook het gevoel dat zij min of meer hiervoor verantwoordelijk is.

Dat gevoel wordt beschreven als ze met haar grootvader in de herberg *‘The Valiant Soldier’* logeert waar hij geld van zijn kleindochter aftroggelt ondanks haar smeekbeden en weer aan het gokken slaat (Ch. 29)

The child sat by, and watched its progress with a troubled mind. Regardless of the run of luck, and mindful only of the desperate passion which had its hold upon her grandfather, losses and gains were to her alike. Exulting in some brief triumph, or cast down by a defeat, there he sat so wild and restless, so feverishly and intensely anxious, so terribly eager, so ravenous for the paltry stakes, that she could have almost better borne to see him dead. And yet she was the innocent cause of all this torture, and he, gambling with such a savage thirst for gain as the most insatiable gambler never felt, had not one selfish thought!

Dat Nelly en haar grootvader nergens lang rust kunnen vinden komt niet alleen doordat ze achtervolgd worden door Daniel Quilp, maar vooral ook vanwege grootvaders obsessie voor de speeltafel, waarvoor hij zelfs uit stelen gaat. Hij steelt geld uit Nelly’s logeerkamer als hij denk dat ze slaapt (Ch 30), en ze moeten de goede

mevrouw Jarley, die hun een onderdak en inkomen geeft, zonder uitleg hals over kop verlaten omdat grootvader Trent het plan heeft mrs. Jarley van haar geldkist te beroven. Kleine Nell weet haar grootvader tot die vlucht te bewegen zonder hem rechtstreeks te beschuldigen; in plaats daarvan vertelt ze hem over een nare droom: *“It is a dream of grey-haired men like you, in darkened rooms by night, robbing sleepers of their gold. Up, up!”* (Ch 42)

Het mag duidelijk zijn dat Nelly een zware missie heeft, en het is begrijpelijk dat dit haar lichamelijk en geestelijk uitput: dat ze jong zal sterven ondanks dat ze uiteindelijk een veilige plek heeft gevonden om te leven - iets wat Amerikaanse lezers destijds al vermoedden: toen de laatste aflevering van TOCS werd binnen gebracht in de haven van New York, bestormden ze de pier met de vraag *“Is Nell alive?”*

En dat brengt me naar het volgende thema: de rust van het graf. De dood is zelden ver weg in Dickens' romans, en het kerkhof is een plek die vaker opduikt in zijn werk, maar in TOCS is deze zeer nadrukkelijk aanwezig. In menige scène wordt het kerkhof opgevoerd als een plaats waar Nelly mijmerend rondloopt, bij voorbeeld in hoofdstuk 17:

‘It was yet early, and the old man being still asleep, she walked out into the churchyard, brushing the dew from the long grass with her feet, and often turning aside into places where it grew longer than in others, that she might not tread upon the graves. She felt a curious kind of pleasure in lingering among these houses of the dead, and read the inscriptions on the tombs of the good people (a great number of good people were buried there), passing on from one to another with increasing interest. (Ch. 17)

En dan komt ze in gesprek met de weduwe van een jonge man van 23 die daar al 55 jaar begraven ligt:

She was looking at a humble stone which told of a young man who had died at twenty-three years old, fifty-five years ago, when she heard a faltering step approaching, and looking round saw a feeble woman bent with the weight of years, who tottered to the foot of that same grave and asked her to read the writing on the stone. The old woman thanked her when she had done, saying that she had had the words by heart for many a long, long year, but could not see them now.

‘Were you his mother?’ said the child.

‘I was his wife, my dear.’

She the wife of a young man of three-and-twenty! Ah, true! It was fifty-five years ago.

‘You wonder to hear me say that,’ remarked the old woman, shaking her head. ‘You’re not the first. Older folk than you have wondered at the same thing before now. Yes, I was his wife. Death doesn’t change us more than life, my dear.’

‘Do you come here often?’ asked the child.

‘I sit here very often in the summer time,’ she answered, ‘I used to come here once to cry and mourn, but that was a weary while ago, bless God!’

Opvallend is dat Nelly's aandacht in het bijzonder wordt getrokken door de graven van kinderen en jonge mensen. Wanneer ze besluit samen met haar grootvader verwaarloosde graven te gaan verzorgen komen deze als eerste aan de beurt, en dat geeft haar grootvader een verontrustend gevoel:

‘Good work, good work,’ said the bachelor. ‘But do you only labour at the graves of children, and young people?’
‘We shall come to the others in good time, sir,’ replied Nell, turning her head aside, and speaking softly.

It was a slight incident, and might have been design or accident, or the child’s unconscious sympathy with youth. But it seemed to strike upon her grandfather; though he had not noticed it before. He looked in a hurried manner at the graves, then anxiously at the child, then pressed her to his side, and bade her stop to rest. Something he had long forgotten, appeared to struggle faintly in his mind.’ (Ch. 54)

Zijn eerder geuite angst dat Nell net als haar moeder jong zal sterven komt weer naar boven.

De wrede ironie is dat grootvader's poging een fortuin te winnen en zo te voorkomen dat Nell jong sterft, haar juist naar een vroeg graf brengt.

NELL'S GARDEN

Illustratie van Phiz bij hoofdstuk 54 van *The Old Curiosity Shop*

BLOTTONITES AND WELLERISMS

J.C. van Kessel

In het januarinummer van *Beursplein 5*, het huisorgaan van wat toen nog de *Vereniging voor de Effecten-handel* heette, verscheen in 1974 een artikel van de hand van Dr. W.H. Berghuis, waarin hij het verhaal van het testament van de bankier Peter Thelluson als opmaat nam voor een Hegeliaanse visie op de ontwikkeling van de beurskoersen. Nu voert het hier te ver om op deze opmerkelijke visie in te gaan – de *Dutch Dickensian* is geen beursblad – de opmaat van het testament is wel relevant voor Dickensians. Het testament was namelijk

de aanleiding voor eindeloze processen bij de Court of Chancery en stond hoogstwaarschijnlijk Dickens voor ogen, toen hij aan *Bleak House* begon.

Wie was deze Thelluson, wiens testament zoveel ophef veroorzaakte dat het leidde tot een aparte wet om de gevolgen van dit soort testamenten in te tomen?

Peter Thelluson (1717-1797) was een Zwitserse bankier afkomstig uit een Franse Hugenoten familie, die samen met Jacques Necker, de latere minister van financiën onder Lodewijk XVI, de bank *Necker, Thellusson & Cie* leidde en rond 1750 de oversteek naar Londen maakte. Daar maakte hij fortuin, naast investment banking vooral met handel in tabak en suiker uit de West Indies.

Bij zijn overlijden bleek hij zijn fortuin, met uitzondering van een £ 100.000 voor weduwe en kinderen, ondergebracht te hebben in een trust. De trust zou het vermogen rente op rente herbeleggen en pas tot uitkering overgaan in de vierde generatie, de achter-achterkleinkinderen dus. Mochten die er niet zijn, dan zou het vermogen toevallen aan de Engelse staat. Thelluson schatte in dat er dan voldoende vermogen zou zijn opgebouwd om in één keer de Engelse staatsschuld af te lossen.

Het heeft echter niet zo mogen zijn.

Zijn erfgenamen vochten direct het testament aan, zij het zonder succes. Wel ontstond er zoveel ophef over het testament dat in 1800 het parlement de *Accumulations Act* aannam, die de periode waarin een vermogen buiten bereik van de erfgenamen kon blijven beperkte tot 21 jaar, de leeftijd waarop eventuele erfgenamen ‘en ventre sa mere’ volwassen zouden zijn zijn. Maar de *Act* – al snel de *Thellusons Act* genoemd – bracht geen soelaas voor de erfgenamen, wel voor hun advocaten, die lustig doorprocedeerden. Uiteindelijk bracht een beslissing van het Hogerhuis in 1859 uitkomst. De erfgenamen, twee in getal, konden de erfenis verdelen. Een was de Fourth Lord Rendlesham, nakomeling van de zoon van Peter Thelluson, die in 1806 in de adelstand was verheven; de ander Charles Thelluson, die het buitengoed Brodsworth uit de boedel verwierf, het Georgian huis liet afbreken en een nieuw buiten, meer naar de toen heersende smaak, liet bouwen.

Van de erfenis van £700.000 van Peter Thelluson in 1797 was in 1859 ongeveer het oorspronkelijke bedrag over. De samengestelde interest – bij elkaar een fortuin – was opgegaan aan proceskosten.

Maar ook zonder kostbare processen zou het doel van Peter Thelluson maar moeilijk te verwezenlijken zijn geweest. Berghuis haalt daar de dialectiek van historische processen bij: ieder proces lokt een tegengesteld proces uit, waarvan de synthese weer een nieuw tegenproces uitlokt. Dichter bij huis is wat de legende van het schaakspel en de graankorrel ons leert. U kent het wel, de Indiase wijze die in ver vervlogen tijden zijn koning in het schaakspel inwijdde, die daarop zo enthousiast werd dat hij de wijze alles toezegde wat hij maar zou vragen. Deze daarop stelde voor dat de koning als geschenk twee graankorrels op het eerst schaakvlak zou leggen, vier op het twee, zestien op het derde, etc. De uitkomst laat zich begrijpen, de som van twee tot vierenzestigte macht aan graankorrels vergt meer dan de hele werelddoogst.

Hetzelfde gaat ook op voor de samengestelde interest; deze zou op langere termijn alle beschikbare beleggingen opslokken, daarbij de prijs zover opdrijvend dat de rente nul zou worden of negatief. Het punt is dan bereikt dat het vermogen niet meer verder groeit of zelfs slinkt, een resultaat dat in de huidige tijd niet meer wereldvreemd klinkt.

In *Bleak House* laat Dickens zich niet uit over de aard van het proces Jarndyce en Jarndyce. Wel hint hij in de Inleiding op een ‘well-known suit in Chancery’ dat ‘commenced before the close of last century’ en is ‘not yet decided’. Het kan bijna niet anders dan dat hij doelde op de Thelluson Will Case. Dickens schreef *Bleak*

House in 1852/1853, zes jaar vóór dus het House of Lords een einde maakte aan het proces. Overigens woedde in de beginjaren vijftig een hevige discussie in pers en parlement over de *Court of Chancery* om deze te hervormen. Dickens' keus voor het thema van inefficiënte en moreel corrupte rechtspraak kwam dus niet uit de lucht vallen.

Eindigt hiermee het verband tussen Thelluson en Dickens? Fijnproevers wijzen op *'A Tale of two Cities'*. Het kan toch geen toeval zijn – Dickens liet eigennamen immers niet aan het toeval over – dat de Londense bank met vertegenwoordiger in

Parijs Tellson's Bank heet?

En voor wie nog dieper wil graven: Jacques Necker, de zakenpartner van Thelluson, trouwde met ene Suzanne Curchod, in wie eerder Edward Gibbon zich verliefd had. Tegenwerking van wederzijdse ouders verhinderden echter een huwelijk. Gibbon kent ieder als de auteur van *'The Decline and Fall of the Roman Empire'*. Dat brengt dan de Dickenskenner direct bij Silas Wegg uit *'Our mutual friend'*. Deze werd ingehuurd om Boffin tot hogere cultuur te brengen door voor te lezen uit *'the Decline-and-Fall-Off-The-Rooshan-Empire'* in acht delen. Boffin had deze delen aangeschaft zonder zelf evenwel de leeskunst machtig te zijn en verbasterde Roman in Russian.

Tot slot een wellerism, zoals gebruikelijk. Ditmaal is Sam Weller in Bath, waar hij wordt getraakteerd op een avondje met andere bedienden en zich vermaakt ten koste van dezen:

'I'm afraid you're a cunning fellow, Mr. Weller,' said the man in blue. 'No, no,' said Sam. 'I leave all that to you. It's a great deal more in your way than in mine, as the gen'l'm'n on the right side o' the garden vall said tot he man on the wrong 'un, ven the mad bull was a comin' up the lane.'

HOUSEHOLD WORDS

Verslag van de 260ste vergadering van The Dickens Fellowship Haarlem Branch 8 juni 2019

Pieter de Groot

In een stormachtig *Wapen van Kennemerland* verzamelden zich 26 leden. Het was enige tijd geleden dat wij daar voor het laatst waren maar het *Wapen* bleek niet veel veranderd te zijn. Om ons het vertrouwde gevoel van *Kraantje Lek* te geven ligt het bestek al op de tafels als wij binnenkomen. Wij worden ongevraagd welkom geheten door een bedrijfsleider die

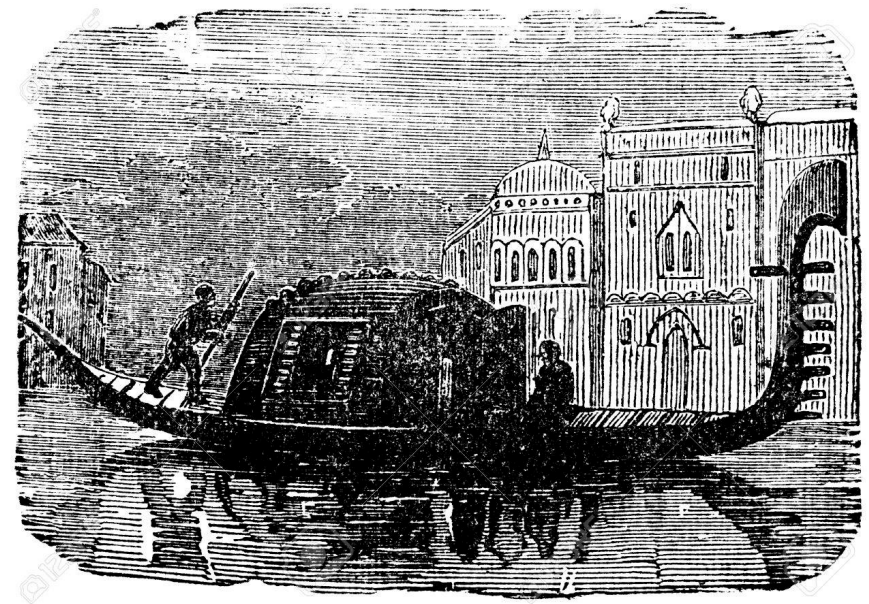
ons door een microfoon toespreekt, waardoor de zaal opeens veel groter klinkt.

De president kan het zonder microfoon en constateert met krachtige stem dat er ook hier, als vanouds, sprake is van een overweldigende opkomst.

De secretaris meldt nog maar eens dat de inschrijving voor de Eastbourne conferentie in juli gesloten is en dat de conferentie volgend jaar gehouden wordt in London en wel in het Goodenough College. Nadere mededelingen over de accommodatie zijn er nog niet.

De penningmeester heeft niets te melden, iets wat doorgaans een goed teken is.

De editor wordt niets gevraagd en en is zo gedwongen niets op te merken.

Victoriaanse gravure van Venetië

Dan geeft de president het woord aan onze spreker deze middag: Dr. Ben Moore. Hij zegt blij te zijn voor ons te mogen spreken en zo kijkt hij ook. De lezing die hij voor ons gaat houden gaat straks deel uit maken van een hoofdstuk in een nieuw boek dat onder meer gaat over architectuur in de Victoriaanse tijd.

Toen Joe Gargary in Londen Pip kwam opzoeken ging hij kijken naar het pand van de schoensmeerfabrikant Day & Martin en kwam tot de conclusie dat het niet erg leek op de afbeelding van hetzelfde pand op de potjes schoensmeer. Joe is teleurgesteld en spreekt van Architectooraloola, en wie zou dat ook niet doen op zo'n moment.

Een vergelijkbare situatie deed zich voor bij Peggoty die de echte St. Paul vond tegenvallen ten opzichte van de afbeelding op haar werkbox. Beide voorbeelden laten zien dat plaatjes heel belangrijk waren. Het is overigens niet zomaar dat Joe naar het pand van een schoensmeer fabrikant ging kijken. Dickens had zo zijn eigen ervaringen bij een concurrent van Day & Martin, Warren.

Architectuur is van alles, zo stelt spreker. Niet alleen huizen maar ook stations en eigenlijk zelfs hele steden. In veel gevallen zie je ook verschillende stijlen, je kan soms zelfs spreken van "a battle of the styles". Dan gaat hij in op ornamenten. In Bleak House is er sprake van een "ornamented gate to Temple Bar",

maar eigenlijk is die poort een toegang tot veel meer, zeg maar een toegang tot de hele roman. Moore spreekt van "a literary threshold".

Het hele huis van John Jarndyce steekt vreemd in elkaar; er zijn allerlei trappen, gangen en nissen. "Bleak House was like Tom Jarndyce his brains, blown out!"

Bleak House is te vergelijken met Gads Hill; dat was volgens Dickens "pleasantly irregular and violently opposed to all architectural ideas" gebouwd.

Spreker noemt verder uit het werk van Dickens nog Boffin's Bower, en ook Satis House, een huis dat Miss Havisham als een spook achtervolgt; en omgekeerd. Moore vraagt zich af: "who haunts who"?

Ook noemt spreker het huis van Mrs. Clennam die, omdat zij altijd binnen blijft, zelf een soort ornament is geworden. Het is een huis waar in het hele boek een doem over hangt en dat uiteindelijk ook uit zichzelf instort.

En dan is daar natuurlijk Mr. Pecksniff, de architect die een grote naam had maar zelf nooit iets gebouwd had. Hij parasiteerde op de resultaten van zijn studenten. In de periode dat Dickens dit schreef kwam de architectuur los te staan van engineering.

Dat het bedrog van Pecksniff nauwelijks werd opgemerkt blijkt wel uit de wijze waarop hij in het pension van Mrs. Todgers werd toegevoegd:

*All hail to the vessel of Pecksniff the
sire! And favouring breezes to fan, While
Tritons flock round it, and proudly
admire, The architect, artist and man!*

Een van Dickens' illustratoren, George Cattermole, gebruikte heel sterke gothische elementen in zijn werk. Wij kunnen dat zien aan de illustraties die hij maakte van de slapende Nell, bij haar thuis, en van Nell op haar doodsbed.

Wat had Dickens met architectuur, dat vraagt spreker zich af. Was hij wellicht als William Gilpin, die vond dat eigenlijk alles aan puin geslagen moet worden.

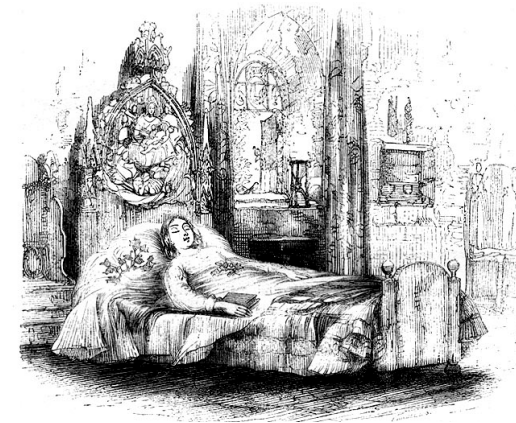
We weten dat Dickens spottende opmerkingen over het *Chrystal Palace* maakte. En dan zijn daar nog de verschillende opvattingen van Ruskin en van Dickens over Venetië.

Ruskin is er enthousiast over maar Dickens vond bijvoorbeeld dat de huizen en het water elkaar niet respecteerden. Beiden hadden hun bezoek aan de San Marco kathedraal totaal verschillend beleefd. Dickens vond Venetië en Londen een beetje "the same side of the coin".

Spreker sluit af met het citeren uit het eerste hoofdstuk van *Edwin Drood* over wat Jasper in zijn opium droom allemaal ziet aan architectuur. Bij Dickens is dat allemaal gewoon onderdeel van de stad en hij vindt architectuur soms "full of nonsense".

Waarna er vervolgens vragen en opmerkingen zijn.

Mevrouw Willemsen stelt dat Chesney Wold, in *Bleak House*, ook op een bepaalde manier een symbool voor de dood is. Spreker gaat verder en heeft het over "a symbol of crumbling aristocracy". En dat is natuurlijk erger want met de dood krijgen we

Kleine Nell op haar sterfbed.
Illustratie van George Cattermole (Hoofdstuk 71)

toch wel een keer te maken, maar deel uit maken van een verkrumelende aristocratie, dat wil niemand toch?

Mevrouw Hesp meent dat Dickens ook schreef over thema's als sociale huisvesting en de industriële beweging. Spreker merkt op dat Dickens in *Hard Times* bedrijven als olifanten beschreef. Mevrouw Hesp vraagt zich in stilte af waar die olifanten nu weer vandaan komen, het was immers gewoon maar een opmerking, en dan nu dit.

Mevrouw Van Overzee stelt dat in de romans van Dickens de architectuur steeds terugkomt.

Spreker heeft het over complexe structuren en over Wilkie Collins die als een soort horlogemaker opereerde in de zin dat hij alles minuscuul uitwerkte.

Mevrouw Drost zegt denkend aan *Hard Times* gruwelijke beelden te zien van rondvliegende ledematen, afgerukt door de medogenloze Spinning Jennies.

Spreker denkt hierbij onmiddellijk aan Mr. Venus, die niet alleen gespecialiseerd was in opgezette dieren maar zeker ook in menselijke ledematen. Hij kocht die weliswaar op bij ziekenhuizen en stond niet buiten de fabriek bij het open raam te wachten, maar toch. Moore vindt dit alles heel Dickensian. Wij hem ook.

Mevrouw De Groot vraagt zich af of het architecturaaloolo van Joe Gargery niet afkomstig is uit Ierse volksliedjes. Dickens was immers een groot liefhebber van het werk van de Ierse componist Thomas Moore.

Spreker acht dit zeker mogelijk gezien het hoge aantal Ierse immigranten in Engeland.

Waarna wij overgaan tot de borrel en vervolgens het diner.

De president opent met een opmerking over Groucho Marx die de TV uitzette als hij begon te lezen. Dit is dezelfde Marx die ooit, toen hij de pols voelde van een man die onwel geworden was, de opmerking maakte: *“either this guy is*

dead or my watch has stopped”.

Verder stelt zij dat Little Nell een sterke jonge vrouw is die niet alleen geëmancipeerd is, maar ook nog eens geparentiseerd, dit allemaal vanwege die lastige grootvader.

Mevrouw Hesp meent dat sterke vrouwen het per definitie moeilijk hebben omdat zij altijd alles zelf moeten oplossen.

Mevrouw Willemsen ziet overeenkomsten tussen Little Nell, Little Dorrit en Jenny Wren, allemaal jonge vrouwen die in eenzelfde situatie verkeren.

De heer Van Kessel voegt daar Florence Dombey aan toe.

De heer Van Koningsbruggen vraagt zich af of er nog meer zijn in het werk van Dickens.

Mevrouw Zaaijer zegt dat Mrs. Quilp het zo zwaar had dat zij er misschien ook wel bijhoort. Maar Quilp was vader noch grootvader en het stadium van gewoon lastig zijn al lang voorbij.

De heer Ferdinandusse denkt ook aan Nicolas Nickleby die de zorg voor Smike had.

Hierna breekt er een soort kringgesprek uit dat voor een eenvoudig secretaris niet meer te volgen is; maar het ging ook even over Dickens en zijn kinderen. Waarna de rust weerkeert.

De heer Ferdinandusse heeft zojuist eens om zich heen gekeken en geeft aan prettige herinneringen te hebben aan het *Wapen van Kennemerland*, maar ook aan de *Rusthoek*. Hij deed daar zijn toe-

latingsexamen en hoewel hij de vraag niet meer weet, is hem wel bijgebleven dat de lessenaar bestond uit een bierkrat met een handdoek er over gedrapeerd. Daar wil ik bijhoren, dacht hij meteen.

De heer Klok meldt dat hij ook in de Rusthoek examen deed maar zich geen krat kan herinneren, slechts het bier.

De heer Kooiman vraagt zich af waar mevrouw Bloemen blijft met het charter, zij had hier al uren geleden moeten zijn. Waarom wacht het bestuur zo lang, zijn de autoriteiten geïnformeerd? De president antwoordt dat het bestuur zijn zorg deelt en dat er, terwijl zij spreekt, actief naar mevrouw Bloemen gezocht wordt en dat er bij havens en luchthavens wordt gepost. En daarmee sluit zij deze genoeglijke avond af.

—

Verslag van de 261ste vergadering van The Dickens Fellowship Haarlem Branch 14 september 2019

Pieter de Groot

In een twitterend *Kraantje Lek* verzamelden zich 20 leden. De president spreekt over een klein maar fijn gezelschap maar dat moet natuurlijk een overweldigende opkomst zijn. Graag scherp blijven mevrouw de president en niet zo maar wat roepen, dat geeft verwarring.

Het tuighuis, waar wij doorgaans
VOLUME XXXX

bijeenkomen blijkt de aanpassing overleefd te hebben. Het heeft frissere kleuren en de opgezette dieren zijn weer uitgezet in de natuur, waar zij ook thuishoren. Daarnaast staan er nu losse tafels opgesteld zonder dat die vooraf al gedekt zijn. Dit geeft ons de gelegenheid met de stoelen en ook de ronde tafels, te schuiven.

Dan geeft de president uitleg over de organisatie van de Annual Conference in 2021 waar hard aan gewerkt wordt. Waar die wordt gehouden is nog niet helemaal duidelijk, maar binnenkort wordt er een knoop doorgehakt, zoals dat populair wordt genoemd.

Waarop mevrouw Burden meedeelt dat mevrouw Janine Vincent van de Boulogne-Branch is overleden. Bij de vaste conferentie bezoekers was zij goed bekend, hoewel de laatste jaren vaak afwezig.

De secretaris zegt diverse afmeldingen te hebben ontvangen van zieken, wakers en vakantievierders; hoewel de laatsten in een andere categorie vallen dan de eerste twee.

Verder wijst hij op het nieuwe programma van het Dickens Theater en over de publicatie van het laatste Dickens Magazine, dat ditmaal geheel gewijd is aan *Oliver Twist*.

De penningmeester is bezig met het werpen van een koud en kritisch oog op de financiën van de komende Annual Conference om zo te voorkomen dat wij in augustus 2021 opeens van ons bed gelicht

worden. Ook denkt hij na over het overschakelen op een groenere bank. Achter in de zaal wordt: “rood gepraat” geroepen, maar de president grijpt in en stelt dat al dat gepraat over kleuren zo wel weer genoeg.

De editor is niet aanwezig, er is ook altijd wat.

Dan geeft de president het woord aan mevrouw Van Daalen. Zij is de eerste van de drie sprekers vandaag over ons Book of Study, *The Old Curiosity Shop*.

Little Nell had zichzelf een missie gegeven, zo stelt spreker, en die heeft zij consequent uitgevoerd. Zo consequent dat zij er aan ten onder is gegaan.

In de latere hoofdstukken van het boek is zij regelmatig is te vinden op kerkhoven waar zij steeds mijmerend overheen loopt. Dat is al een veeg teken over hoe het zal aflopen met haar.

Voor al het gesprek dat Little Nell daar heeft met oude vrouw, wier man daar 55 jaar geleden is begraven, als 23 jarige, ziet spreekster ook als een duidelijk voorteken. Daar komt bij dat zij vooral gericht is op graven van kinderen en jonge mensen. Hebben wij nog meer nodig?

Dan gaat zij in op de dubieuze rol van de grootvader, die wel zegt het gokken uitsluitend in het belang van Little Nell te doen, maar dat vindt mevrouw van Daalen maar een heel dun excuus. En ook legt hij alle verantwoordelijkheid altijd bij Little Nell neer.

Spreker sluit af met de opmerking dat

toen de laatste aflevering van het boek per schip in Amerika arriveerde, het aan de kade zwart stond van de mensen die luidkeels vroegen of Little Nell nog in leven was. Dat bleek, zoals wij nu weten niet het geval.

Meteen daarna komt mevrouw Bloemen binnen met het charter dat zij vorige keer helemaal vergeten was. Er vielen nog een aantal hartelijke woorden, maar achteraf gezien hadden wij mevrouw Bloemen ook iets kunnen overhandigen. Dit vanwege de prettige samenwerking al die jaren. Maar dat gaat het bestuur nog in orde maken.

Waarop de secretaris het woord geeft aan mevrouw Drost, die ook de president is.

The Old Curiosity Shop is niet haar favoriete boek, maar ze heeft het wel herlezen en gaat ons een aantal zaken voorleggen die haar in het bijzonder opvielen.

Allereerst zijn daar de opmerkingen van de critici: had Dickens haar niet moeten doden of juist wel en dan ook nog meteen aan het begin van het boek.

Maar je kan Little Nell ook zien als het symbool van het lijden van de talloze kinderen in die tijd; met andere woorden de situatie van het verdrukte kind, net als *Oliver Twist*. Het verhaal wakkert de emotie aan.

Michael Slater vindt Little Nell, net als Dickens, als kind miskend en dat leidt tot pathos. Dickens had in iedere geval een

fascinatie voor kinderen als Little Nell en Little Dorrit.

John Kerry stelt dat de tranen van de lezers tranen zijn van zelfmedelijden.

Claire Tomalin denkt dat Dickens hier troost bracht aan die ouders onder zijn

blijkt uit de baantjes die zij heeft, onder andere bij Mrs. Jarley's Waxworks.

Mevrouw Drost, wier bijdrage onderdeel is van een grotere lezing, concludeert dat Little Nell is opgegroeid in een kleine kring tussen twee egoïsten; te weten haar

lezers die kinderen hadden verloren.

Spreekster vindt Little Nell niet sekseloos. Ze benoemt onder meer hoe zij omgaat met de toespelingen naar haar van Quilp, waaruit pedofilie spreekt, en ook is ze op haar hoede voor de vreemde man die haar, in het eerste hoofdstuk, naar huis begeleidt.

Ze is zeker ook ondernemend, wat ook

broer en haar opa.

Dat zij die lastige egoïstische grootvader geen verwijten maakt komt omdat die nog haar enige relatie is, want de broer heeft zich van haar afgewend.

Zij rondt af met te stellen dat Little Nell tegemoet komt aan de fantasie van de oudere lezers en dat Dickens, hoewel hij haar en haar gedrag goed beschrijft, niet

zelf de conclusie trekt dat het hier gaat om een sterke vrouw. Spreekster vindt dit vreemd.

Waarop de secretaris het woord geeft aan de heer Westerhof. Die vertelt ons hoe hij bij de Haarlem Branch is terecht gekomen. Dat is nog een hele tocht geweest. Het begon met het nietsvermoedend bijwonen van een lezing in Groningen. Hij was thuis nog gewaarschuwd niet te gaan, maar het onderwerp, Chinese Metaphysics, had hem altijd al aangesproken. Maar toen de deuren eenmaal gesloten waren bleek het alleen maar over Dickens en met name de *Pickwick Papers* te gaan. Sprekers drukten de aanwezigen op het hart bij het verlaten van de zaal vooral gewoon te doen en niet schichtig om zich heen te kijken. Ja, hoe gaat dat dan verder. Thuis houd je het stil, maar de interesse is gewekt. Plotseling blijkt er ook iets in Haren te worden georganiseerd waar een andere spreker dieper op de materie ingaat waarna alle wegen vanzelf naar Haarlem lijken te wijzen.

Westerhof vindt zichzelf een romantisch man, want hij had eigenlijk een Kerstkind moeten zijn, maar dat werd uiteindelijk Oudejaarsdag.

Hij is ooit opgeleid voor het slijtersvak maar wordt, nu hij een tweede leven is gaan leiden, vol met kunst, cultuur en Dickens, steeds vaker aan de andere kant van de toonbank waargenomen.

Spreker sluit af met te zeggen dat hij gefascineerd is geraakt door Dickens en

dat hij *The Old Curiosity Shop* een mooi en sympathiek verhaal vindt, daarmee aantonend dat er voor iedereen plaats is binnen de Fellowship.

Waarna wij overgaan tot de borrel en vervolgens het diner.

Aan tafelspeeches werd niet gedaan, maar dat had misschien ook met de experimentele opstelling van de tafels te maken. Maar de secretaris had een quiz over *The Old Curiosity Shop* bij zich die bestond uit een aantal vragen volgens het multiple choice principe. Dat houdt in dat als je alle antwoorden maar snel achter elkaar opnoemt, er altijd wel een goede bij is.

Na een harde strijd deelt de jury de eerste prijs uit aan mevrouw Flim die verontrustend veel goede antwoorden klaar had. Achteraf bekende zij het boek onlangs nog gelezen te hebben. Dit leidde tot het nodige rumour en er werd achterin de zaal nog geroepen van “zo kan ik het ook” en “als ik dat had geweten”. En dat is natuurlijk ook zo want als u het had geweten had u het ook gekund.

Waarna de president de bijeenkomst besluit met de mededeling dat het even wennen was aan het feit om niet langer aangestaard te worden door dode vogels en kleine zoogdieren, maar dat wij dat het allemaal glansrijk hebben doorstaan.

OVER DE AUTEURS:

Paul Ferdinandusse (1943) werd geboren in Brussel en groeide op in Amsterdam en studeerde daar politieke en sociale wetenschappen. Vervolgens ging hij werken bij een bank in diverse functies, laatstelijk de ABN Amrobank. Nu woont hij al vele jaren in Castricum. Zijn kennismaking met Dickens dateert van zijn elfde jaar, alhoewel hij toen nog niet alles snapte, en pas veel later – ruim 25 jaar geleden - werd hij lid van de Haarlem Branch.

Dick Kooiman (1943) is een Oosterling, geboren in Zwolle, studeerde Aziatische geschiedenis in Amsterdam en Leiden en werkte lange tijd als Zuid-Azië-specialist (ass.prof.) aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij werd in 1998 lid van de Dickens Fellowship onder invloed van zijn schoonfamilie, ongeorganiseerde maar verstokte Dickens lezers. Een aantal jaren was hij penningmeester van de Haarlem Branch.

Ernst van der Wall (1947) studeerde geneeskunde in Groningen en volgde een opleiding cardiologie aan het AZVU. In 1984/1985 was hij Associate Professor Cardiology Yale University, New Haven, Connecticut, USA. In 1986 werd hij Universitair Hoofddocent LUMC (Leids Universitair Medisch Centrum.) Van 1998 tot 2012 was hij hoogleraar cardiologie LUMC. Sinds 2012 is hij met emeritaat. Hij is sinds 1980 lid van The Dickens Fellowship.

Roselinde Bouman (1994) studied English literature at the University of Amsterdam and University of Exeter, where she specialised in Victorian studies. After obtaining a postgraduate degree in book publishing, she now works as an editor at a leading Dutch publishing house. She rereads Dickens every Christmas.

Edina van Daalen (1968) studeerde Engelse taal- en Letterkunde aan de Rijksuniversiteit Leiden, richting Book & Publishing Studies. Ze ontdekte Dickens al in haar tienerjaren, maar werd uiteindelijk lid van de Haarlem Branch naar aanleiding van haar eindschrijft. Ze beheert de website van de Haarlem Branch al enige tijd en verzorgt ook de vormgeving van de *Dutch Dickensian* sinds 2017.